

EVOLUCIÓ DEMOGRÀFICA A BARBERÀ DE LA CONCA

Dolors JULIANO i CORREGIDO

1. EL PROBLEMA DE LA CONTINUÏTAT DE POBLACIÓ A LA CONCA

La Conca de Barberà ha estat, des de molt antic, lloc de pas entre el litoral tarragoní i les comarques interiors de Lleida, seguint el camí natural obert pel riu Francolí. Ja els romans aprofitaren aquest pas entre les serralades per establir la *Via Aurelia* que unia Tarraco amb Ilerda.

Però, a més d'haver estat via de pas, el territori de la Conca va servir de base d'assentament de diversos *fundus* romans. A mig camí entre Barberà i Pira hi ha encara visibles restes d'una vil·la romana on és possible trobar nombrosos trossos de ceràmica de superfície, entre els que hem pogut identificar ceràmica campaniense, sigil·lata i en abundància terrisses d'ús diari ⁽¹⁾. AEBISCHER (1928:67) proposa que el mateix nom de Barberà, ve del llatí *Barbaranus*, fet aquest

(1) En aquest lloc s'ha trobat un tros de ceràmica sigil·lata sud-gàl·lica, segellada amb la inscripció "OF. IVCUM", que segons OSWALD (1931: 148 i 393) correspon al taller de la Graufesenque, període Claudi-Flavià entre el 41 i el 54 després de Crist. Aquesta dada també coincideix amb VERNHET (1979: 25). També s'han trobat nombroses restes de ceràmica fina, probablement sigil·lata hispànica dels segles I i II; molts fragments decorats i llisos de sigil·lata sud-gàl·lica del mateix període; un tros de sigil·lata aretina, d'importació italiana, procedent d'Arezzo i datada en el canvi d'era; ceràmica clara (tipus A) d'importació africana,

que fa pensar en la deformació del nom d'un *fundus*, que a la vegada portava el nom del seu amo.

El reflux de l'imperi romà, les invasions de tribus germàniques i la posterior invasió sarraïna deixaren el territori durant tres-cents anys en mans dels musulmans. De fet, sembla possible que la cadena de fortificacions de la que forma part el castell de Barberà, hagi estat aixecada en el darrer període d'aquesta època, ja que en temps de la conquesta (any 1054) els Comtes de Barcelona el cedien al cavaller Arnau Pere ⁽²⁾ i posteriorment als Templers. La "Torre dels moros" o castell de Prenafeta a la falda del Tossal Gros, les restes de la torre de Sant Pere d'Ambigats i la torre de planta circular del castell dels Templers de Barberà, són totes de la mateixa tècnica constructiva i de planta semblant. La seva construcció sembla datar del segle XI.

No oblidem, d'altra banda, que la desfeta dels imperis no implica la desaparició de les poblacions camperoles que els sustentaren, i de fet, tant les invasions bàrbares com les sarraïnes semblen haver estat constituïdes per grups relativament petits de població, amb medis de mobilitat i agressivitat superiors als dels pobles que dominaren. Aquestes poblacions no reemplaçaren els habitants anteriors, ni tan sols es barrejaren amb ells en proporcions importants, només s'imposaren com a classe dominant, cobrant tributs i explotant en benefici propi els recursos.

Aquesta continuïtat del substrat agrícola romanitzat, resulta evident si s'analitza la configuració lingüística de l'àrea mediterrània que sofri aquesta doble invasió, i on romanen, malgrat tot, llengües romàniques amb molt poques aportacions dels invasors.

En el cas de la Conca, és molt possible que hi hagi una continuïtat de població des de l'etapa romana i que mai s'hagi produït la pregonada despoblació i posterior repoblament de l'àrea. Es probable que la població camperola hagi senzillament canviat d'amo; poden es-

del segle II aproximadament; ceràmica romana comú (que pot ésser de manufactura local) dels segles I al IV; i ceràmica Lucente romana dels segles IV i V. També hi ha ceràmica comuna de fons estriat de procedència africana (segles II i III) i sigil·lata hispànica decorada dels segles III i IV.

D'època anterior a la nostra era s'han trobat nombrosos trossos de ceràmica de tipus campanià.

També s'ha trobat molta ceràmica gris de l'Alta Edat Mitjana (segles XI al XIII) i trossos de ceràmica pintada del segle XII i ceràmica amb puntejat incís (probablement àrab) del mateix segle.

(2) SANS i TRAVÉ (1977:22) diu al respecte: "Si bé és dubtosa la donació del 1054 de Ramon Berenguer I en favor de l'esmentat cavaller, no podem dubtar de la infundació d'aquest castell que li feia Ermengol IV el 17 d'abril de 1068".

grimir-se una sèrie d'arguments per intentar fonamentar aquesta hipòtesi.

1.1. Toponímia amb noms d'origen pressumptament romà, com Barberà o Prenafeta, que es mantingueren per tradició oral fins el segle XI, en què apareixen escrits per primera vegada. Aquesta transmissió permet suposar que es realitzà a través d'una població permanent. Quan desapareix la població (i a Amèrica abunden, per desgràcia, els exemples) la zona queda "neta" de topònims. En aquests casos, els nous noms assignats són gairebé sempre de reis, conqueridors o sants, i no noms d'obscur i oblidat significat, com són molts dels que hi ha a la Conca.

1.2. Coincidència en la ubicació espacial de les restes dels poblements de l'època romana, amb els emplaçaments actuals de les poblacions. VIOLANT i SIMORRA (1955: Vol. I, p. 70) cita troballes arqueològiques d'aquesta època a Barberà, Sarral i Prenafeta. Donat que són els únics llocs de poblament possible, es pot suposar que aquesta elecció coincident, sigui realment una població continuada.

1.3. Incongruència en la documentació dels segles X i XI sobre les dates de la reconquesta i el repoblament de la zona. Si com assenyala BENET i CLARÀ (1981) Sant Pere d'Ambigats fou concedit el 945 a Sta. Cecília de Montserrat, això portaria les dates cent anys abans de les documentades fins ara com a començament de la població de la zona. D'altra part, si eren zones despoblades ⁽³⁾, d'on surten el Castell de Barberà, que Arnau Pere es compromet a restaurar i fortificar? o el Castell de Prenafeta, ambdós donats en alou el 1054? (SANS TRAVÉ, 1977:21). I el Castell de Pira, encomanat el 1068 per Ermengol al dit Arnau Pere (Ibidem 23)? A qui es referia Pere de Puigverd quan cent anys més tard dels fets, diu que el seu avantpassat Arnau "Havia aconseguit l'ajut i l'enrolament de trenta cavallers que havien de garantir la seguretat dels repobladors i de tots els habitants d'aquell indret de la Conca?

1.4. Rapidesa sorprenent de la repoblació. IGLÉSIES (1963:25

(3) IGLÉSIES (1977:22) parla de "l'estabilització per allà al segle IX d'una gran faixa despoblada o "terra de ningú" entre cristians i sarraïns" les fronteres de la qual eren per un costat Tortosa i Lleida, i per l'altre Barcelona. Es a dir, que aquesta zona despoblada incloïa la totalitat del territori actual de la Conca.

i ss.) diu que en la primera meitat del segle XI se cita Barberà ⁽⁴⁾, la Guàrdia, Ollers i Rocafort, i una mica més tard l'Espluga de Francolí i Montbrió de la Marca. En el segle següent apareixen en la documentació Lilla, Montblanc, Pira, Prenafeta. Realment, en cap època anterior ni posterior ha pogut Catalunya (i jo diria que cap altre poble) expandir-se tant ràpidament. Normalment, les terres desertes preses per conquesta es poblen lentament, en petits nuclis molt allunyats entre ells. Però, en aquest cas, en cent anys se satura el territori amb poblacions situades pràcticament a mitja hora de camí entre elles; aparegudes com per art d'encantament en el moment en què s'escriuen els seus noms en un pergamí.

1.5. Dificultat presumible de moure gent de la Catalunya Vella cap a la Nova. Si els pagesos eren serfs de la gleba només podien tenir interès en moure'ls de lloc els senyors feudals que ja tinguessin terres i gent i volguessin repoblar noves terres de la seva jurisdicció. Si eren vassalls reials (per exemple el cas dels jueus) els sobirans no tenien interès en lliurar-los a la jurisdicció de la nova noblesa. El trasllat era l'única opció pels pagesos fugitius dels antics amos. Però, de totes formes, encara que no siguin prou coneguts els mecanismes d'autoregulació de les poblacions rurals, sembla que no hi podia haver, a la Catalunya Vella, excedents de població suficients per a repoblar tan densament la Nova. Si realment eren excedents, i tenint en compte la poca productivitat agrícola de l'època, ¿com s'alimentaven abans de traslladar-se a les noves zones? I si no eren excedents sinó mà d'obra ocupada en l'agricultura, ¿com es podia prescindir massivament d'ells?.

1.6. Dificultat de precisar l'abast dels moviments de població i de la despoblació en epoques mancades de documentació. Es un fet que va haver-hi moviments de població, però no en sabem la quantia i convé ésser molt caute al respecte, car l'error sempre és factible. Posaré un exemple: Quan un investigador tan acurat com IGLÉSIES (1967:79-80) comenta la pesta de Barberà en l'any 1641, en treu la conclusió que "la pesta va despoblar Barberà gairebé del tot"; però es una època de la que existeixen registres parroquials i per tant es pot veure que la taxa de natalitat es manté constant abans i des-

(4) S'ha de tenir en compte que Barberà va ser conquerit novament el 1086 pels àrabs que el van conservar fins al segon quart del segle XII. Apareix novament documentat el nom de Barberà el 1126 (SANS i TRAVE 1977:28-29). Aquesta circumstància escurça encara més el període en què es fundaren tantes poblacions.

prés de la pesta. La capacitat reproductora del poble es va mantenir intacta, conseqüentment podem pensar que la pesta va atacar preferentment els vells i la canalla. No hi ha documentació per desfer l'equivoc. Però ¿què passa quan no n'hi ha?

1.7. *Pressumpta continuïtat racial.* Quan observadors com VIO-LANT i SIMORRA parlen del tipus purament romà dels pagesos de Reus i de la Conca. ¿A què es refereixen? Al fet que descendeixen dels primitius habitants de la zona? ¿O, que són descendents dels romanitzats de la Catalunya Nord? Si bé aquest argument en ell mateix té poca validesa no estarà de més meditar sobre les assignacions racials inseqüents que figuren en tantes obres, i en les quals en darrera instància, hom busca el nucli de “catalanitat” essencial (anterior a la existència de Catalunya com a tal) que s'estira i s'arronsa segons les necessitats. Acceptar una incorporació tardana dels elements genètics nous (els pobles islàmics) sobre part del territori, podria trencar aquesta imatge d'unitat. La teoria de la despoblació, i repoblament salva netament aquest obstacle.

1.8. *Diferències dialectals.* Si tota la Catalunya Nova té particularitats lingüístiques diferents de les de la Catalunya Vella, cal suposar que això és degut al fet que el català va desenvolupar-se en ambdós llocs amb aportacions diferents. Tant si situem aquestes aportacions diferencials en les diferències lingüístiques dels ilergetes i laietans (la qual cosa és portar la diferenciació massa enrera, i ignorar la funció nivelladora del llatí) com si ho atribuïm a la invasió sarraïna, en ambdós casos la diferència només pot manifestar-se a través d'una continuïtat poblacional. Si prescindim de les diferències dels contactes interculturals i fem desplaçar-se —els catalano parlants— en un territori desert, no queda més base per a la diferenciació que l'aïllament; però aquest no és realment el cas, perquè precisament a partir de la reconquesta es produeix una interacció molt pronunciada entre les distintes àrees del Principat.

1.9. *Densitat de la població.* En tota la Conca, el primer fogatge-ment conegut (1358) és el que dona una població major percentualment respecte a la resta de Catalunya, de tota la història; i, en nombres absoluts, només superada el segle passat. Aquest fogatge-ment asenyala una densitat de població de quatre “focs” per quilòmetre quadrat, *després* de la pesta negra de 1348. ¿Quina població hi havia

abans? ¿Com pot entendre's que en dos-cents anys s'arribi a una població tan alta, si es partia de zero?. Tinguem en compte que aquesta població després es redueix a la meitat, i que faran falta quatre-cents anys per a recuperar-la.

A més, segons assenyala IGLÉSIES (1962), aquesta població resultava molt alta en comparació a la d'altres regions del Principat. Ell assenyala quatre zones de poblament per aquesta època:

1.ª el Rosselló, l'Empordà, el Gironès amb 5 focs per km.².

2.ª Des de la Selva fins el Pallars, incluint els dos Vallès, Osona, el Solsonès, el Berguedà i tot el Pirineu: entre 1,23 i 2,71 focs per km.².

3.ª El Barcelonès, el litoral, el Baix Llobregat, el Camp, la Conca de Barberà, la Segarra, el Segrià i la Noguera. És zona d'alt poblament, té fins a 47 focs per km.².

4.ª L'extrem sud: Baix Ebre i Montsià, menys de 2 focs per km.².

S'ha de fer notar que el fet que la Conca (i moltes altres àrees de la Catalunya Nova) estiguin entre les de major poblament, resulta molt difícil d'entendre si la seva repoblació hagués sigut recent i feta amb els sobrants demogràfics de les altres àrees. MALUQUER (62) ressalta això quan assenyala com un fet notable de la distribució comarcal de la població de la segona meitat del segle XIV:

“L'intens poblament, en termes relatius d'una terra interior, enlairada i seca”.

posa l'exemple de la Segarra i més endavant subratlla)

“a l'interior la Conca de Barberà, la Segarra i l'Urgell, obtenen densitats superiors a la mitjana...”

1.10. Reconeixement explícit de l'existència de sarraïns i jueus entre la població de la Conca. FUGUET (1977) menciona aquest element com un dels factors dinàmics de l'activitat artística posterior a la reconquesta. LEROY (1981) troba documentada el 1329 l'existència de jueus a Tarragona i Lleida. Aquests grups, que romanien en la zona des de l'època islàmica, resulten fàcils d'identificar. És molt possible que els conversos al cristianisme en els primers temps, no meressin cap menció diferenciadora (5).

(5) Ramon D'ABADAL i DE VINYALS, *L'abat Oliva, bisbe de Vic, i la seva època*, Barcelona, 1948, pàg. 183, transcriu un interessant document en què el bisbe Vives de Barcelona l'any 974 fa una crida a la gent de les zones ocupades pels àrabs perquè repoblin el terme de Montmell, concedint-los immunitat, el dret a vendre i canviar lliurement les cases que construeixin i limitant les obligacions a allò que de lliure voluntat vulguessin regalar al bisbe (citada per IGLÉSIES 1963:12).

1.11. Referència exclussiva en els documents als senyors feudals, i omisió de dades sobre la població rural. D'aquesta manera les avançades i reculades del poder territorial dels nobles, pot confondre's molt bé amb les puges i baixes de la població com a tal.

1.12. Continuïtat de la població des de l'època documentada fins a l'actualitat. Els mateixos cognoms, les mateixes zones de treball al llarg de cinc-cents anys. Aquesta població tan tossudament aferrissada a la terra no sembla inclinada a abandonar les seves terres pels avatars d'una guerra. Els conqueridors, els guerrers van i vénen. Els pagesos romanen i esperen, és més fàcil matar-los que fer-los fora, però no hi ha motius per a pensar que els àrabs volguessin (o poguessin) foragitar de les seves terres la densa població de pagesos romanitzats. Mentre els cavallers d'ambdós bàndols combatien, els pagesos conreaven les terres. Les guerres antigues eren molt menys destructores que les modernes (que, d'altra banda, no han produït cap des població), i el vencedor necessitava que algú pagués els tributs, si volia seguir essent senyor. Ningú no tenia interès en matar pagesos.

En aquestes suposicions, les cartes de població que concedien als habitants de la Catalunya Nova millors condicions que les que s'atorgaven als de la Catalunya Vella, poden entendre's més aviat com una estratègica destinada a aconseguir la fidelitat dels pagesos recentment conquerits i evitar que es decantessin de nou en favor dels antics senyors sarraïns, que no pas com una fórmula destinada a desplaçar població del nord cap al sud, encara que és evident que això va succeir incluint-hi també gent d'occitània ⁽⁶⁾.

2. ESGLÉSIA I NOBLESA

Pot entendre's en el mateix sentit l'acció de l'església durant tota la baixa edat mitjana, quan abandonant la seva àrea d'irradiació

(6) L'anàlisi dels documents de l'Inquisidor Jacques Fourier, bisbe de Pamiers entre 1294 i 1324, permet saber que un cert nombre d'occitans perseguits per la seva simpatia pel catanisme trobaren refugi a Catalunya de manera provisional o definitiva. Hi ha constància que alguns d'ells s'establiren a la Conca de Barberà. LE ROY (1981) cita tres pastors que es dirigien a Montblanc a contractar-se (pág. 179) i un exiliat occità mort a Sarraí (pág. 310). La mostra obtinguda d'un sol poble, Montailou, inferior als quatre-cents habitants, ens permet suposar que l'emigració cap a aquestes àrees va ser força significativa.

ciutadana s'aboca a la cristianització de les zones rurals. Com assenyalava ROMA (1984: 24):

“El cristianisme és una religió urbana que s'introdueix a les ciutats i d'allí als pobles del voltant, però els pobles allunyats, fins el segle IX que poc n'han sentit parlar del cristianisme! Fins que l'Església no s'organitzà administrativament cobrint tot el territori, que n'hi ha de comarques que continuen amb la seva religiositat pre-romana, i el mateix podem dir dels cultes romans, que es van barrejar lentament amb els ja existents, però mai d'una forma total i menys a les zones rurals”.

L'adaptació dòcil de l'Església als costums, mites i ritus locals, la canonització dels personatges que havien estat anteriorment objecte de culte, i el respecte i sacralització de les antigues festes del cicle agrícola anual, demostren que era gran l'interès de l'Església per guanyar-se l'adhesió de la massa camperola, i això es produí fonamentalment davant del perill musulmà. ¿En què consistia aquest perill? Bàsicament en què els pagesos que havien servit de base econòmica de l'imperi romà i sobre els quals s'havia imposat l'aristocràcia visigoda, es passessin massivament al costat dels nous conqueridors (com sembla haver succeït en moltes zones espanyoles, a jutjar per la rapidesa fulminant de la conquesta àrab).

Calia aleshores crear un sistema de pertinença que inclogués els senyors feudals i llurs vassalls en una identificació comuna que els diferenciés i oposés als invasors i els “seus” pagesos.

La religió catòlica va aconseguir aquesta tasca amb gran eficàcia, però per fer-ho va haver d'adequar d'antuvi els seus continguts a les creences dels camperols, de manera que aquests s'hi sentissin realment representats.

L'Església catòlica (JULIANO, 1981:237-249) va canonitzar els cultius de la trilogia mediterrània, però les seves concessions van ser meticulosament calculades per a mantenir el poder feudal i no ensorrar-lo. Recordem que en una data tan tardana com el 1370, el Concili de Tarragona va decretar com indignes de rebre ordres sagrades els camperols (vegeu sobre això MAS, Ramon, 1972:22). D'altra banda podem recordar que fins als temps actuals ha mantingut aquesta mateixa discriminació en relació a les dones. En molts ordres religiosos, per exemple en els religioso-militars del Temple i en el de l'Hospital, s'exigia la certificació de puresa de sang per professar i de fet estaven reservats als nobles, i eren aquests ordres els que obtenien majors concessions territorials. La complementarietat entre el poder militar i el polític de la noblesa i el poder religiós era quasi perfecta.

L'èmfasi posada per l'Església en la jerarquització i les recomanacions d'obediència i submissió, la feien un element indispensable per a la dominació i explotació dels camperols.

En l'àrea que estudiem, aquesta va prendre en les seves mans a més a més les funcions polítiques i militars. La conquesta de les noves terres, preses al moro, només podia realitzar-se donant grans prerrogatives als ordes religiosos, car únicament aquests podien convèncer els camperols que el seu enemic era el pagès que treballava la terra de l'altre costat de la mòbil frontera, i no el senyor feudal que l'explotava i esclavitzava.

3. EL CICLE DEMOGRÀFIC: DES DE 1350 a 1700

3.1. Per obtenir informació sobre la població de Barberà de la Conca des de 1350 fins a 1700 hi ha dues fonts possibles de dades, la primera la constitueixen els fogatgements de 1358, 1378, 1497, 1515, 1553 i 1708; i, la segona, els registres parroquials que inclouen llibres de baptismes i de defuncions i un cens parroquial de 1683.

Desgraciadament les dades subministrades pels fogatges que ens permeten calcular la població total, s'interrompen des de 1553 fins al final del període que estudiem, i els registres parroquials que consignen des de 1588 fins ara els baptismes (equiparables en aquest període als naixements) i des de 1440 a 1490, i després de 1610 fins avui, les defuncions, no tenen informació directa sobre les xifres de població. No obstant, el fet que aquesta informació detallada de naixements i defuncions, que abarca sense interrupció gairebé quatre-cents anys, no hagi sofert en un lapsus tan prolongat pèrdua ni accident, és una circumstància afortunada que permet extreure dades valuoses per un millor coneixement de la població.

Les dades més antigues corresponen al fogatge de 1358 publicat per J. M. PONS i GURÍ (1963-64: 360-380). Allí consta que sota el domini del "Gran Prior de Cathalunya del Orde del Hospital de Sant Johan" a Barberà hi havia cent focs, i tretze a Ollers; posteriorment (p. 492) el mateix document afegeix tres focs més:

"qui sin stats atrobats en lo dit loch [a]part lo nombre dels fochs que d'avans havien dats en nombre als primers comissaris".

En l'apèndix transcriu la nòmina de caps de casa que conté,

doncs permet veure quins grups romanen i quins desapareixen al llarg del temps.

Els 103 focs havien quedat el 1378 en 88 focs, és a dir, una disminució del 14'5% en vint anys (vegeu el quadre núm. 1).

QUADRE NÚM. 1

Població de Barberà entre els anys 1358 i 1708 (segons els fogatges)

Any	Núm. de focs	Variació (respecte a la xifra anterior)	Densitat per Km. ²
1358	103		4 focs (1)
1378	88	-14'5%(2)	
1479	61	-30'7%	2'7
1515	68	-11'4%	
1553	72	- 5'9%	3'25
1708	70	- 2'7%	

Fonts: PONS (1964) i IGLÉSIES (1966a). La columna tres està calculada directament sobre les xifres.

(1) El promig del "Principat" és de 2'97 Focs per Km.².

(2) El descens en tot Catalunya és del 20%

IGLÉSIES (1967: 76) comenta que aquesta davallada fou l'última conseqüència de l'epidèmia de la pesta negra de 1348 i que la població de començaments de segle era probablement molt més gran. Si això va ser així, els focs consignats en 1358 degueren tenir els seus efectius demogràfics molt disminuïts, la qual cosa va significar, en els anys següents, una refundició de les unitats de producció domèstiques, que explica la pèrdua de quinze focs en dues dècades. Això fa que desapareguin molts cognoms consignats en el cens de 1358 que representaven unitats familiars que van haver d'unir-se a altres grups, per impossibilitat de mantenir autònomament l'explotació agrària. Està confirmat per l'existència, en aquest fogatge, de 19 vídues (quasi el 20% del total) com a caps de família, tres de les quals en aquesta data ja havien perdut els seus terrenys de conreu i figuraven com a "persones miserables".

Però el declivi continua en els cent anys següents, arribant el 1497 a un mínim absolut de 61 focs, com a conseqüència de:

“les grans crisis demogràfiques i econòmiques de la guerra de Joan II, la qual va provocar una inestabilitat gravíssima sobretot al camp”. (Ibidem 78).

És a dir, que en 132 anys Barberà havia perdut el 40'7% de la seva població, percentatge lleugerament superior al 35% de pèrdua del total de la Conca, que correspon al propi temps a un descens general de la població de Catalunya.

Amb tot, el *Llibre d'òbits* de 1440 a 1490 de Barberà (Arxiu Episcopal de Tarragona) ens dóna —segons el quadre núm. 2— una quantitat de defuncions baixa pel total de la població censada, i només pel 1464-66 assenyala una pujada forta de les defuncions presumptament per la pesta. Aquesta font és poc fiable, doncs, pot consignar només dades aïllades, però en tenir xifres semblants a les de la dècada 1611-20, ens posa de cara ja amb el problema de les diferències de dades obtingudes dels fogatges i dels registres parroquials. De fet, la compaginació de les dues fonts presenta seriores dificultats, doncs mentre les dades dels fogatges ens mostren un quadre de població declinant, amb disminució des de 1358 a 1497, una recuperació quasi imperceptible fins el 1553, i un nou decliu el 1708, les xifres dels naixements i defuncions, a partir del moment en que hi ha dades continuades, ens dóna un creixement demogràfic sostingut durant tot el segle XVIII, el qual volcat sobre les xifres del fogatgement de 1553, ens portaria a doblar la quantitat d'habitants a començament del segle XVIII.

Analitzem ara les dades dels fogatges: si considerem que cada foc implicava una mitjana de cinc persones ⁽⁷⁾, podem calcular la població de Barberà, a mitjans del s. XVIII en 360 persones; aqueixa quantitat ha disminuït lleugerament en 1708, quan el recompte dóna 70 focs (350 persones). Però des dels inicis del segle XVIII disposem, com ja he dit de registres parroquials complers, i d'acord amb ells, des de 1610 fins a 1708 hi ha hagut un increment de població basat en el creixement vegetatiu (naixements menys defuncions) ; de 404 persones!.

(7) Aquest és l'índex més acceptat per a les èpoques normals; en el cas particular de Barberà es confirma amb les dades del cens de la Confraria del Roser. Creiem que, per les raons apuntades, el fogatge de 1358 ha de ser calculat amb un índex inferior. En aquest cas l'índex 4,5 utilitzat per Maluquer, sembla força encertat.

QUADRE NÚM. 2

Defuncions en Barberà entre 1440 y 1490

Anys	Núm. de defuncions	Lapsus temporal	Mitjana de defuncions
1440-1447	7	8 anys	0,88
1448-1450	26	3 anys	8,66
1451-1456	18	6 anys	3
1457-1458	19	2 anys	9,50
1459- Oct. 1464	11	5 anys, 10 mesos	1,88
Oct. 1464- Jun. 1466	39	1 any, 8 mesos	23,4

Font: *Llibre d'Òbits*. Arxiu episcopal Tarragona. Barberà.

Com que cap motiu ens permet pensar que hi hagués hagut una disminució de població entre 1553 i 1610, serà necessari entendre aquest procés en termes d'un sistema d'hipòtesis relacionades:

a) La població s'ha mantingut més o menys estable entre 1553 i 1708 ⁽⁸⁾.

b) La no aparició en els recomptes dels focs del creixement vegetatiu pot ser deguda a:

1) Deficient documentació de les defuncions.

Segons aquesta probabilitat, els registres parroquials subministrarien una informació parcial en el sentit d'una documentació insuficient de les morts de cricatures (albat), i en general de tota defunció no assistida pels sacerdots.

2) Variabilitat de l'índex que deu ésser aplicat als focs. Si el 1553 el terme mig de persones per família era (com suggereix IGLÉSIES 1974) de 3'6 ⁽⁹⁾ i el 1708 era de 6 (criteri proposat per RUIZ ALMANSA 1943: 11-136) aquesta diferència portaria les quantitats a 259'2 i 420 persones respectivament, la qual cosa eixugaria una part del creixement demogràfic enregistrar.

(8) Les pestes de 1589 i 1599 no semblen haver afectat la població ja que les taxes de naixements es mantenen constants. Vegeu l'apèndix núm. 3.

(9) En realitat J. IGLÉSIES proposa un coeficient mínim de 3,56 habitants per foc en 1716, i un de màxim de 3,9 per a 1719 (1974:1117-1119) però acceptar aquests índexs en aquestes dates extremaria encara més la diferència de les dades obtingudes per ambdues fonts fins al punt que l'acceptació de l'una implicaria el rebuig de l'altra.

3) Existència d'una població no censada ⁽¹⁰⁾ per no pagar tributs, i atribució a aquesta població del saldo demogràfic positiu.

4) Emigració. L'àrea estudiada hauria estat, de manera sistemàtica i des que hi ha documentació al respecte, mantenint un nivell estable de població en base a expulsar, en cada generació, els augments demogràfics produïts. Aquesta és l'única hipòtesi compatible amb una acceptació total de les dades subministrades per les fonts esmentades.

Sembla d'allò més probable que la vertadera solució del problema estigui en una combinació variable d'aquests elements, però amb una petita influència dels elements de les primeres propostes, i una incidència considerablement més gran de la quarta. Això seria degut a què no és versemblant (referent al punt 1) que no es documentés la mort de les criatures de les quals s'ha consignat el bateig (si morien abans d'ésser batejats ja no entrarien en el compte). De fet, els albats figuren en els registres de defuncions, i si bé no és fins a 1698 que se'n fa una llista a part, en la resta d'anys estan inclosos entre els adults, en una proporció moltes vegades superior al 50% del total. Per exemple: l'any 1683 van morir 10 albats i 7 adults; i el 1687, 6 albats i 4 adults. La possibilitat d'infravaloració de les defuncions sembla mínima també en el cas de les morts desassistides religiosament ja que aquest fet està consignat en el cas de mort de repent i l'enterrament de qualsevol cas es realitzava en l'església o en el cementiri del costat amb l'anotació corresponent.

Respecte al punt 2, la variabilitat de l'índex resulta arbitrària, doncs, en aquesta època no té lloc un canvi en la longitud de la vida i és probable que les taxes de natalitat es mantinguessin constants durant tot el període en termes d'una fecunditat natural. Creiem que l'índex pot mantenir-se al voltant de 5 durant el lapsus de temps analitzat, segons es desprèn de les dades del cens de la Confraria del Roser.

Més arbitrària resulta encara la suposició del punt 3. Si bé és cert que els fogatges no censaven tota la població (més endavant fonamentarem una proposta de la necessitat d'incrementar-los en un 15%) no hi ha cap raó per assignar a aquesta fracció no censada l'increment demogràfic, i el problema que s'ha de solucionar no és la

(10) "Els fogatges com tots els documents de caràcter fiscal no són reflex exacte de la veritat o realitat (eren exclosos dels mateixos els que no tributaven)". També IGLÉSIES (1966:160) indica: "El motiu essencial que podia induir les localitats a reduir tant com fos possible el nombre de caps de família declarats a la nòmina, era precisament el caràcter tributari dels fogatges".

quantitat de gent que realment hi havia sinó perquè no es documentava en els fogatges l'augment de població que es registra en els llibres parroquials. Així, resulta necessari admetre l'operativitat d'un element que tradicionalment no ha estat tingut en compte per explicar l'estancament demogràfic anterior al segle XVIII a Catalunya, que és el factor emigració. NADAL (1973: 9) parlant de demografia de l'occident europeu, diu:

"Desde 1348 —estallido de la peste negra— hasta 1720 —peste de Marsella— las epidemias de peste bubónica (letalidad 75%) o peste pulmonar (letalidad 100%) con otros factores de menor cuantía, diezman periódicamente los excedentes normales de los nacimientos sobre las defunciones. La población crece a corto plazo, para estancarse y quizá reducirse a largo plazo. La Baja Edad Media, a causa sobre todo de las epidemias pestíferas, una de las peores etapas del desarrollo humano europeo".

Més endavant (pàg. 16) fent referència més específica a Espanya planteja components idèntiques:

"...aunque quizás agravadas por efecto del imperialismo político".

Obviament, inclou en aquest concepte l'emigració, que orientada fonamentalment cap a les colònies ultramarines, era important durant els segles XVI i XVII, però limita la seva operativitat a l'àmbit exclusivament castellà, excloent Catalunya del fenomen migratori. Però l'emigració a la qual ens referim, esdevinguda a l'àrea catalana, és un corrent intern. Els moviments de les ciutats (principalment Barcelona) permeten explicar la permanència en àrees rurals de contingents estables de població, malgrat un creixement vegetatiu petit però sostingut. Pensem que aqueix és el cas de Barberà de la Conca.

3.2. Pesta i bandolerisme

El creixement, amb tot, no estava lliure d'etapes regressives, i els factors socials influïen al mateix temps que els purament biològics. D'això n'hi ha constància en els llibres parroquials, ja que els rectors consignaven acuradament els casos de mort de repent, els quals en no permetre l'administració dels sagraments, implicaven un cobrament menor per a l'església⁽¹¹⁾. Les pestes, en canvi, com que donaven temps a rebre l'auxili religiós, es consignaven sense especificar la causa de la mort; només pot deduir-se la seva presència pel nombre anormalment gran de defuncions.

(11) L'església controlava periòdicament, a través de les visites dels bisbes, els estats de comptes parroquials.

En l'hivern de 1614-1615 hi havia bandolers als rodals de Barberà. Així veiem que el 31 de gener:

“...morí Lluís Foguet del Mas, no rebé sagraments quel mataren los bandolers...”.

No era un cas excepcional. El 17 d'agost de 1617:

“... morí M.^o Perot Roca, fadrí, no rebé ningun sagrament per ser mort violenta...”.

La fam que menava els pagesos al bandolerisme, i la pesta s'alienaven: els anys 1614 i 1615 no arriben en conjunt a equiparar els naixements amb les morts.

També hi ha xifres negatives en els anys 1623 i 1628:

“...en el preciso momento en que la situación social y económica de Cataluña se deteriora en forma irremediable (auge inusitado del bandolerismo, colapso monetario, hambre, etc...”.

NADAL (1973:76).

La dècada de 1641 al 1650 és particularment dramàtica i tanca amb un saldo negatiu de 75 defuncions més que naixements. Diu IGLÉSIES (1967:79-80):

“La Guerra dels Segadors porta nous estralls. Sarral, Rocafort i Forès són incendiats i enderrocats el 1647. Montblanc és assaltat el 1649 per les tropes castellanès. Els veïns foren expoliats i reduïts a la misèria (...). La pesta va despoblar Barberà gairebé del tot...”.

Com ja hem vist, els registres parroquials de defuncions no permeten afirmar això darrer, però és real que entre 1641 i 1642 van morir 114 persones entre elles el prevere R. Alegre, el clergue R. Miró i el reverend Batlle Ros; son els estralls de la pesta.

Segons el testimoni de Ms. Josep PORTA aquesta pesta fou l'origen del vot de poble de la festa barberenca del Roser ⁽¹²⁾.

També es consigna l'enterrament de dos desconeguts; aquests desplaçaments de població, en l'àrea rural, són conseqüència de la guerra; ambdues coses van íntimament unides. Però Barberà, lluny d'estar aniquilat, manté la taxa de naixements constant en un nivell semblant a la mitjana de les dècades anteriors, per a baixar lleument en les dues dècades següents. Evidentment, la pesta havia afectat en major grau els ancians i la canalla que no pas els joves en edat de re-

(12) Josep PORTA i BLANCH, *Arreplec de dades per a la història de Barberà*, Barberà, 1984, pàg. 200.

produir-se, per això el seu efecte sobre la taxa de natalitat té un desplaçament de gairebé vint anys.

3.3. Correlació entre crisis agràries i saldos demogràfics

En els anys 1647 i 1648, coincidint amb la pitjor collita del segle, la pesta torna a produir saldos demogràfics negatius. En els registres parroquials només consta, com de costum, el motiu de la mort d'aquells que morien sense sagraments, però en aquesta ocasió era l'enfermetat i no la violència la responsable de les morts:

“...Joan Arrufat de Fullea no rebé sagraments que morí ab una basca...”

També hi ha saldos negatius en els anys 1652, 1660 i 1670. A les morts produïdes per les malalties i per la guerra, s'hi afegixen esporàdicament els accidents. Així, un pagès mor

“...offegat en una bassa...” (1663).

Encara que, no forçosament les males collites abarcaren la totalitat del Principat, es pot establir una correlació entre l'alça dels preus del blat, produïda per l'escassetat, documentada en altres zones que no són la Conca, i les oscil·lacions demogràfiques del darrer terç del segle XVIII a Barberà. (NADAL 1973: 26-27) assenyala que el preu més alt del blat —107 sous la quartera— s'assoleix a Girona l'any 1678; aquest any, a Barberà, correspon al de menor natalitat de la dècada —15 neixements en front del promig que és de 20,2—. La pujada següent correspon a 1684 —84,5 sous la quartera— que torna a coincidir amb una mínima de natalitat de la dècada —15 neixements, només superats el 1687 amb 14, i amb una mitjana de 19,2— en aquest cas acompanyat per un màxim de mortalitat (26 defuncions, quan el promig de la dècada és de 13,9) que representen un saldo demogràfic negatiu amb prou feines equilibrat en els dos següents. La pujada dels preus de 1691 (65 sous) desplaça el seu efecte a 1692 que correspon de nou al mínim de neixements de la dècada (16 sobre un promig de 21,4) acompanyat altre cop d'una màxima de defuncions (31 sobre una mitjana de 15,2) i el saldo demogràfic negatiu. En canvi, la darre-ra gran pujada de preus del mercat gironí (amb el punt culminant l'any 1696 de 100,8 sous) sembla haver estat local, o al menys, no haver afectat la zona de la Conca, doncs no hi ha cap indicador demogràfic que ho assenyali. Al propi temps, les èpoques de “cotizaciones mínimas 1674-1677, 1680-1682, 1688-1691” (obra citada, pàg. 28) estan senyalades per una natalitat alta.

NADAL explica aquest fenòmen com una funció de les taxes de mortalitat que impedit matrimonis o desfent els existents, disminueix indirectament la natalitat. Però el fet que es dongui més marcadament la correlació inversa dels preus amb la natalitat que la directa

QUADRE NÚM. 3

Taula de naixements, defuncions i creixement vegetatiu a Barberà
(per dècades)

Període	Naix.	Def.	Creix. veget.
1591-1600	181		
1601-1610	158		
1611-1620	176	96	80
1621-1630	152	108	44
1631-1640	194	113	81
1641-1650	172	247	- 75
1651-1660	163	116	47
1661-1670	159	98	61
1671-1680	202	173	29
1681-1690	192	139	53
1691-1700	214	182	36
1701-1710	227	197	30
1711-1720	186	167	22
1721-1730	176	141	35
1731-1740	231	155	76
1741-1750	225	169	56
1751-1760	241	154	87
1761-1770	250	193	57
1771-1780	332	185	147
1781-1790	358	245	113
1791-1800	353	235	118

Període	Naix.	Def.	Creix. veget.
1801-1810	362	329	33
1811-1820	431	244	187
1821-1830	402	307	95
1831-1840	336	238	98
1841-1850	457	305	152
1851-1860	480	255	225
1861-1870	488	341	147
1871-1880	456	429	27
1881-1890	443	373	70
1891-1900	342	319	23
1901-1910	259	250	9
1911-1920	246	256	- 10
1921-1930	189	210	- 21
1931-1940	140	184	- 44
1941-1950	95	159	- 64
1951-1960	54	150	- 96
1961-1970	27	107	- 80
1971-1980	44	88	- 44

Fonts: Arxiu Parroquial i Registre Civil.

amb la mortalitat, a més d'escàs o nul desplaçament temporal d'ambdós fenòmens, fa pensar que en èpoques de gran carestia pot ésser que es realitzés alguna pràctica de disminució voluntària dels naixements.

D'altra banda, els registres de defuncions ens permeten seguir els desplaçaments militars. Al menys dues companyies de soldats (la de D. Martín Fernández de Cardona i Quiñones i la de D. Miquel de Sino Sainz) van acampar a Barberà en el darrer terç del segle com ho proben sengles enterraments de soldats els anys 1663 i 1698.

3. ELS LLIBRES DE CONFRARIES COM A FONT D'INFORMACIÓ DEMOGRÀFICA EN EL SEGLE XVI

A la documentació eclesiàstica citada (registres de naixements i de defuncions) cal afegir, per al segon terç del segle XVI, els llibres de les confraries. Tenen una importància demogràfica indirecta pero no pas negligible, car en els casos en què es consignen llistes de confreres, aquestes permeten comparar aitals categories de població amb les altres dades, i en funció d'elles validar altres fonts.

Com que l'adscripció a una confraria era (presumptament) voluntària, només abarcava un sector de la població total, però la quantia de les dades ens permet rectificar o despreciar les estimacions demogràfiques baixes. La llista de confreres només pot ser igual o menor que la quantitat de persones d'aquesta categoria específica.

Pel cas de Barberà, el primer d'aquests documents és la nòmina de la "Confraria de Sant Esteve" de l'any 1636. Aquesta confraria era la dels fadrins, i en formaven part els joves fins que esdevenien caps de família. Per aquell any de 1636, la llista (vegeu les dades completes en l'Apèndix) inclou 68 confreres, dels quals només tres són dones. Com que no sembla que s'anotessin germans (la repetició de cognoms és semblant a la de caps de família, i no hi consta el segon cognom) i les dones que hi figuren són ben poques, sembla probable que la Confraria agrupés només els hereus i les pubilles. D'aqueixa manera el nombre de confreres de Sant Esteve coincidiria amb el de famílies, descomptant d'aquestes aquelles que no tinguessin fills, o que els tinguessin petits. Aquesta circumstància pot considerar-se per una quarta part dels casos, amb la qual cosa tindriem una població de més de vuitanta famílies; és a dir —amb índex cinc— uns 400 habitants.

Per a la darrera part del segle XVI hi ha una altra font d'informació demogràfica interessant: el "Llibre de la Confraria de Maria

Santíssima del Roser". Aquesta confraria, que existia des de 1569, donava als seus confreres la possibilitat d'ésser enterrats en la tomba de l'església, per aquest motiu hi havia un gran interès en estar-hi apuntat, fins el punt d'anotar-hi els nens quant neixien. El registre corresponent a l'any 1683 que és molt ordenat diu:

“están inscritos segons quants seran en una casa y lo número trobaran en lo folio los confreres y es comensa per la Rectoria...”.

Hi ha censades 83 famílies, amb un nombre total de 427 inscrits, xifres que donen una mitjana de 5,15 habitants per casa. No cal dir que existeix la possibilitat que no totes les cases, o no tots els habitants d'una casa, fossin confreres del Roser; però tot ens fa pensar que el marge d'error hauria d'ésser molt petit.

QUADRE NÚM. 4

Població de Barberà l'any 1683

ESTAT	HOMES	DONES	TOTAL
Casats	88	88	176
Solters	125	95	220
Vidus	12	19	31
Totals	225	202	427
Nombre de famílies: 83			

Font: *Llibre de la Confraria de Maria Santíssima del Roser*. Arxiu Parroquial de Barberà.

3.1. Anàlisi crítica del fogatge de 1553 i el cens de 1708

El registre del Roser indirectament ens permet corregir el fogatge de 1708. El fet que en els trenta anys que separen ambdós recomptes es registri un saldo demogràfic positiu fa que no resulti probable que en aquest lapsus de temps s'hagin perdut tretze unitats familiars i setanta vuit persones. En canvi confirma la hipòtesi que l'índex correcte per a transformar focs en habitants és de cinc a sis; car si pot haver-hi subestimació del nombre de persones per casa, el caire analític del recompte impossibilita qualsevol sobrevaloració (vegeu el quadre núm. 4). La xifra no inclou Ollers que sí que comp-

ta en els fogatges, fet aquest que accentua encara més la discrepància de les xifres.

Si acceptem com a bones les xifres de la Confraria del Roser per a la població de Barberà i retrocedim en el temps restant-li l'increment demogràfic, tindrem per l'any 1610 una xifra base de 142 habitants. Es una dada més coherent que no pas la que s'obté prenent com a base el cens de 1708, però ens sembla encara un nombre molt reduït si tenim en compte que el promig anual de naixements en la dècada de 1600-1610 és de 16'7. Partint de la suposició d'una distribució estandard de la població es pot calcular que la meitat són dones, i d'aquestes només la meitat (és a dir una quarta part del total) està en edat de procrear. D'altra banda, aquestes dones tindrien com a màxim ⁽¹³⁾ un promig d'un fill cada quatre anys, per a la qual cosa, 16'7 naixements impliquen una població mínima de 267 habitants ⁽¹⁴⁾. Així, doncs, tornant al punt anterior, podríem partir del càlcul de 360 persones l'any 1553 i considerar que hi ha hagut expulsió de població. Però resulta millor corregir la xifra inicial en termes del cens del Roser i considerar que els fogatgements de 1553 i 1708 tenien una infravaloració que hauria arribat al 15'6 per cent ⁽¹⁵⁾.

Aquesta estimació resulta avalada perquè implica taxes de mortalitat i de natalitat semblants a les que s'han obtingut en altres indrets d'Europa per aquests mateixos anys. Diu Pierre GEORGE (1979:89):

"Parece ser que durante el siglo XVIII la tasa media de mortalidad general en Europa Occidental osciló alrededor del 30%, excepto en los años de grandes epidemias... es probable que las tasas de natalidad se situaran alrededor del 40%."

Al segle XVII a Barberà tenim una mortalitat total de 1242 ⁽¹⁶⁾, amb un promig de 13'8 per any. Aquestes xifres, acceptant una població de 428 persones, donen una taxa bruta de 32'24%. Respecte a la natalitat hi ha 1782 naixements, amb una mitjana anual de 17'82,

(13) Cal tenir en compte l'existència de solteres, vidues i estèrils, ultra d'una quantitat imprecisa d'avortaments, que sovintegen quan els embarassos són seguits.

(14) Segons podem veure en el capítol "Estructura familiar en Barberà a fines del siglo XVII (JULIANO 1981:282-295), aquest és un càlcul molt prudent, doncs si considerem les xifres del cens del Roser i extrapolem la relació habitants/naixements a començaments de segle, tindríem que 16,7 naixements impliquen una població de 356,55 habitants.

(15) Això portaria les xifres de població a 416 i 405 respectivament. En aquest punt no podem compartir l'opinió de J. IGLESIES (1966 b) sobre la fiabilitat dels fogatges, en base a l'escrupolositat en què es feien, i al fet que les dades les subministraven gent de la comarca i aquestes eren coherents amb les de fogatgements anteriors i posteriors. Pensem que les diferències que presenten els fogatges en comparar-los amb els registres parroquials, no solament justifica sinó que fa indispensable la rectificació.

(16) Per el període de 1611 a 1700 del que hi ha registres de defuncions.

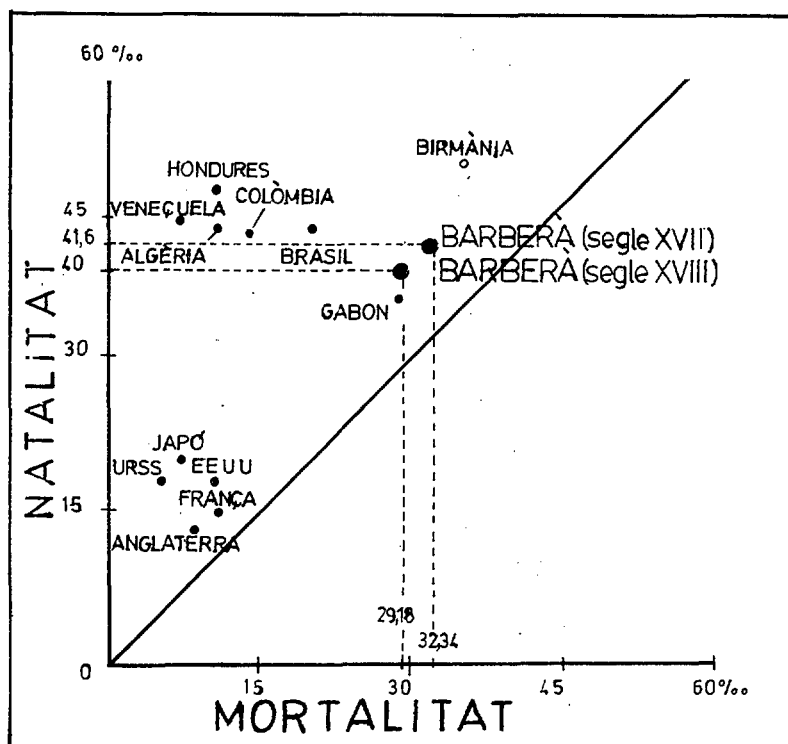
una taxa de 41'63%; i una taxa de fecunditat general (relació entre naixements i nombre de dones en condicions de procrear) del 0'81%.

La diferència entre la taxa de natalitat i la taxa de mortalitat ens dóna un increment natural de 9'39 ⁽¹⁷⁾ la qual cosa representa la duplicació de la població en el decurs d'un segle. Si comparem aquestes taxes de natalitat i mortalitat amb les que es donen actualment en certs països del món, veiem que corresponen a àrees subdesenvolupades amb taxes de natalitat altes i amb una mortalitat catastròfica (vegeu la gràfica núm. 1).

Com a dada curiosa i àdhuc significativa del final d'una època, el

GRÀFICA NÚM. 1

Natalitat i mortalitat actuals en alguns països industrials i altres subdesenvolupats, comparades amb les de Barberà als Segles XVII i XVIII

(17) Aquest increment és petit si tenim en compte que actualment l'increment natural de la població a Estanya és de 12,4 (P. GEORGE 1979:58).

segle XVIII, volem fer esment d'una nota que apareix escrita en el Llibre d'òbits de Barberà el dia 7 de desembre de 1700, i que no es refereix a l'àmbit local; diu així:

“Por orden del Archebisbe de Tarragona, por carta de la Reyna Nuestra Señora se han celebrado funerales en obsequio de Nostro Rey Carlos Segon”.

4. EL CICLE DEMOGRÀFIC MODERN

4.1. L'expansió demogràfica: 1700 a 1870

El segle XVIII comença a Barberà amb un rècord de natalitat; l'any 1702 neixen 33 criatures, xifra mai assolida anteriorment, això és senyal però, d'una tendència que s'aguantarà els cent cinquanta anys següents. L'any 1756 s'arriba als 35 naixements, l'any 1776 a 46, el 1782 són 52, el 1814, 60, i l'any 1859 en naixeran 65. Hem arribat al cim absolut: mai més en l'esdevenidor —fins a l'actualitat— s'igualaria aquesta xifra de naixements. L'any 1859 marca el punt de màxim apogeu de la natalitat barberenca. Aquesta vitalitat demogràfica s'inclou en un corrent que abarca tot l'estat espanyol:

“El siglo XVIII señaló el comienzo de una trayectoria nueva. Desde sus comienzos hasta hoy, la población española ha ido en aumento de forma prácticamente ininterrumpida”.

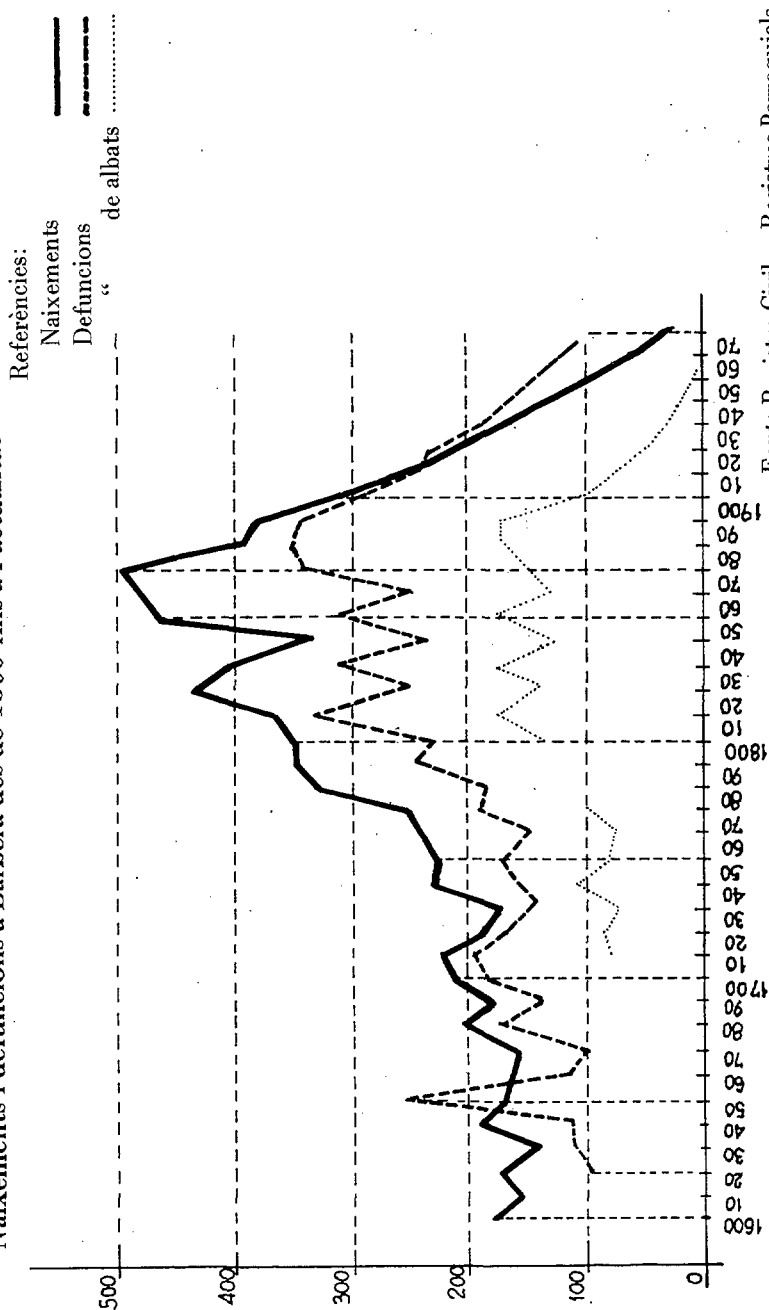
NADAL (1973:85).

Però a Catalunya a mitjans del segle passat comença un declivi demogràfic en el qual el poble que estudiem hi és inclòs, si bé amb les característiques específiques de la seva particular configuració socio-econòmica. A Barberà, l'expansió demogràfica arriba al seu màxim nivell en la dècada de 1851-60 amb un creixement vegetatiu de 225 persones. Encara que la dècada següent marqui la fita màxima de la natalitat (490 naixements) un augment de les defuncions tendeix a equilibrar la balança, i a partir de la dècada de 1871-80 comença el declivi que al canviar de segle es transformarà en catàstrofe demogràfica (vegeu la gràfica núm. 2).

Però analitzem cada aspecte d'aquesta paràbola començant pel cicle ascendent. Afortunadament, a partir del cens de 1717 —el “de Campoflorido”— hi ha consignades les dades en termes d'habitants, la qual cosa ens lliura d'especular sobre els índex correctes per a transformar dades de “focs” o “veïns” en xifres de població.

GRÀFICA NÚM. 2

Naixements i defuncions a Barberà des de 1600 fins a l'actualitat

Font: Registre Civil — Registres Parroquials

El 1719 es consignen per Barberà 324 habitants, dels quals hi ha 83 "veïns"; aquesta darrera dada coincideix exactament amb el cens fet trenta-cinc anys abans per la confraria del Roser, però en aquest moment aquests caps de família representaven 428 habitants, xifra a la que havíem d'afegir un increment demogràfic de 127 persones entre els anys 1684 i 1719. Aquest fet ens torna a plantejar el problema que analitzavem en el capítol anterior: ¿va haver-hi emigració o es tracta d'insuficient documentació en les defuncions? ¿O, són ambdues coses al mateix temps? ¿O, és que hem de considerar que el cens de 1719 infravalora la població? Ens inclinem decididament per aquesta darrera possibilitat que ha estat proposada també per NADAL (1961) i per MALUQUER (1965:64).

El cens de 1789 dona 629 habitants, cosa que significa un 94% més que el cens anterior en un lapsus de 70 anys, però que també està lluny d'absorbir el creixement demogràfic enregistrat per aquest període que és de 571 habitants. D'aquesta manera, Barberà cau dins de la xifra de doblament de població que Pierre VILAR (1975, III:95) considera que pot ser degut al creixement natural, i queda per tant exclòs de la hipòtesi d'immigració que el mateix autor proposa pel conjunt de la Conca en explicar augments de població superiors a aquest percentatge.

4.2. Emigració i immigració en el segle XVIII

Malgrat el que hem dit en el punt anterior, resulta clar que en el segle XVIII a Barberà va haver-hi immigració (combinada amb emigració). Si comparem els llistats de cognoms de caps de família dels anys 1683 i 1776, veiem que un 50% romanen i un 50% (Apèndix núm. 3) s'hi afegeixen en aquests anys. Aquesta dada no reflecteix el percentatge de grups familiars incorporats, sinó senzillament el de patronímics nous representats quasi tots per una sola família, mentre que els antics els trobem fins en dotze grups familiars; això fa que el seu pes demogràfic sigui molt més gran. Amb tot, aquest fet assenyala un moviment de compensació en el qual la població expulsada ha estat substituïda per població nova, encara que no tant com per equilibrar les dades. Setze cognoms, és a dir, un 39% del primer cens, s'han perdut en el segon.

Si partim de les xifres de població del cens del Roser (1683) de 428 habitants, i prescindim del de 1719, l'increment fins l'any 1789 és de 201 habitants, quantiat que representa un augment de només

un 31'9% en cent anys. Això fa pensar que, si els censos anteriors al 1789 ens han donat, en el cas de Barberà, una infravaloració evident de la població, pot haver passat de la mateixa manera en altres llocs. En aquest cas l'increment del segle XVIII podria haver estat menys espectacular del que s'ha considerat fins ara.

D'acord amb aquestes dades, pensem que per a Barberà —fins en aquest segle— la hipòtesi emigratòria és la que permet interpretar les xifres de millor manera car compagina una relativa estabilitat dels grups familiars, que poden ésser entesos com unitats econòmiques de producció, amb l'expulsió d'individus dins de cada família.

4.3. Dades demogràfiques dels registres de confirmacions

Una altra dada interessant per a la demografia de la primera meitat del segle XVIII la trobem en els registres parroquials de Confirmacions; segons aquests va haver-hi:

l'any 1722 245 confirmats a Barberà

l'any 1732 112 confirmats a Barberà

l'any 1737 72 confirmats a Barberà més 13 a Ollers

D'acord amb aquestes xifres, si l'any 1722 foren confirmats tots els nens en edat de fer-ho (no sabem quin era el límit d'aquesta edat), en les confirmacions següents van fer-ho només aquells nens que en la primera data no tenien aquesta edat, i van arribar-hi, per tant, abans de 1732. Si considerem que aquesta edat era de sis anys, veiem que entre 1716 i 1727 nasqueren 212 nens i moriren 100 albat, la qual cosa ens dóna 112 nens en edat de rebre la confirmació. Encara que en aquest cas la coincidència és absoluta, no cal que les xifres es superposin tan exactament, perquè falta conèixer el mes de naixement dels nens. A més, el terme *albat* comprenia des del naixement fins els deu anys —aproximadament—, per tant podia incloure, en els primers anys del grup analitzat, nens ja confirmats. Tot això, sense comptar que l'edat de confirmació podia variar segons criteris que, no forçosament, eren sempre els mateixos.

Per a la confirmació de 1737 hi havia 80 nens en edat de rebre aquest sagrament, i en el llibre es consignà que ho foren 85. Donades aquestes ambigüitats, pensem que aquesta comprovació és una bona validació de la fiabilitat de les dades parroquials.

4.4. Les causes de la mort en el segle XVIII

La prosperitat no va estar mancada de violència ni de desajusta-

ments socials, produïts en la primera meitat del segle per la guerra de Successió i les seves conseqüències; això comporta que freqüentment trobem morts violentes ⁽¹⁸⁾. En cinc anys se'n consignen nou, de les quals només una sembla que fou d'accident, i de sis s'especifica que foren assassinats.

De 1714, final de la guerra de Successió, a 1721, les morts violentes minvaren, encara que sembla que van haver-hi enfrontaments amb pobles veïns. Així veiem que foren enterrats a Barberà tres habitants de la rodalia (d'Alió, de Montblanc i de Vila-rodona morts per arma de foc) ⁽¹⁹⁾.

Si bé és possible que alguna d'aquestes morts hagués estat produïda per barberencs, també és cert que alguns fills de Barberà moriren fora de la seva vila, o possiblement com a conseqüència d'haver servit de soldats. Hi ha dues defuncions d'aquesta mena en 1723 i en 1739 ⁽²⁰⁾.

Les dones també treballaven i morien fora de casa seva: hi ha tres casos de dones trobades mortes entre 1726 i 1744 ⁽²¹⁾. A aquests òbits caldria afegir-hi un elevat nombre de morts de part. Analitzarem aquesta circumstància a finals del segle següent ja que aleshores havent-se establert el Registre Civil comença a especificar-se de manera sistemàtica la causa de les defuncions.

(18) Transcriu els casos consignats (que són només aquells en què la mort és una conseqüència immediata de l'agressió, la qual cosa fa impossible administrar els sagraments a la víctima):

9 d'octubre 1704: "Batiste Prous, pagès, trobat mort (al) camí ab una fonteta"./25 de març 1705: "Joan Sanjoan trobat diffunt"./23 de setembre 1705: "Isidro Fabregat, pagès de Barberà, morí de escopetada en la vila de Montblanc"./8 d'abril 1706: Esteve Contijoch, fadrí pagès, mort ab una escopetada"./24 de febrer 1706: "Pau Savit, pagès, mort i eschafat per una roca"./11 de març 1707: "Batiste Porter, fadrí, per averlo mort al terme de Prenafeta"./26 de gener 1708: "Francesc Contijoch, lo qual mataren a casa de (...) i a mort de una escopetada de repent"./27 de maig 1708: (un mort relacionat amb soldats al camí real)./5 de març 1709: Mor un alféres que estava aquarterat al poble de Cabra, "lo qual mataren cerca de esta parroquia".

(19) Els registres consignen:

30 d'agost 1714: Un "natural del Roch d'Alió mort violentament en lo terme de Montornés"./16 d'abril 1721: "Jaume Puig, dit lo Marsal, de la vila de Montblanch perquè morí de repent de una escopetada li tiraren dins la taberna dels Horts"./2 d'agost 1721: "Pau Ricart, pagès de Vila-rodona per haver mort de escopetada".

(20) Dels que morien fora de Barberà només hi ha constància dels que eren prou rics com per a pagar-se els funerals:

29 de desembre 1723: "Josep Contijoch, que morí en lo hospital de Barcelona"./16 de novembre 1739: "Funerals per Geroni Roca, soldat, fill del present lloch".

(21) 8 de juny 1726: "Trobada morta Dionisia Foguet"./28 de desembre 1739: "Anna Maria Avellà i Contijoch és trobada morta"./27 de març 1744: "A Elisabet Cabestany la trobaren morta en son hort".

4.5. Taxa de natalitat i mortalitat en el segle XVIII

Durant el segle XVIII va haver-hi a Barberà un total de 1836 morts, amb un promig de 18'36 per any, i un total de 2519 naixements, amb una mitjana de 25'19 anual. Si considerem aquestes quantitats en relació amb els 629 habitants del cens de 1789 tindrem una taxa de natalitat del 40 per mil, i una taxa de mortalitat del 29'18 per mil, fet que senyala una lleugera disminució de la taxa de naixements, i una major disminució de la taxa de defuncions respecte al segle anterior.

La indicació d'edats del cens, si bé presenta uns talls arbitraris que dificulten la confecció d'una piràmide d'edats ⁽²²⁾, permet tan-

QUADRE NÚM. 5

Població l'any 1787

	solters		casats		vidus		total
	homes	dones	homes	dones	homes	dones	d'edats
Fins a 7 anys . . .	53	67	—	—	—	—	120
de 7 a 16 anys. .	55	39	—	—	—	—	94
de 16 a 25 anys. .	35	44	1	3	—	—	83
de 25 a 40 anys. .	35	9	61	61	2	2	170
de 40 a 50 anys. .	3	1	23	21	3	5	56
més de 50 anys. .	2	—	38	38	9	19	106
Totals	183	160	123	123	14	26	629
Totals per estats .	343		246		40		
Total general . . .	629						
	Homes: 320						
	Dones: 309						

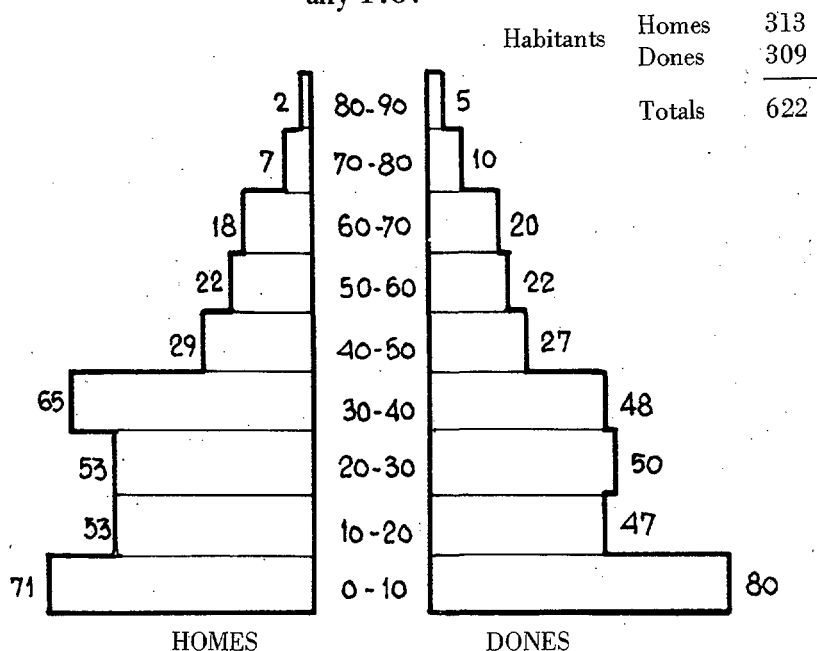
Font: Cens del Comte Floridablanca, 1787

(Part corresponent a Catalunya) edició i índex, per Josep IGLESIES, tom I, Barcelona, 1969.

(22) Com que les dades del cens de Floridablanca estan agrupades en períodes irregulars (vegeu el quadre núm. 5), un primer de 7 anys —“fins a 7 anys”—, un segon de 9 anys —“de 16 a 25 anys”—... i un darrer, indefinit, “més de 50 anys”, a l'hora de fer la piràmide de població comparable a les de censos posteriors he procedit de la forma següent: he tret la mitjana dels anys del segon període i, després de multiplicar-la pels anys que falten al primer període per complir una dècada (3 anys), l'he sumada a la xifra del primer període. El mateix criteri he seguit per calcular les dècades següents. La distribució d'edats superiors a 50 anys l'he realitzada distribuint la xifra global d'acord amb les freqüències del cens següent.

GRÀFICA NÚM. 3

Barberà de la Conca Piràmide de població any 1787

Font: Cens Floridablanca

mateix observar que el 34 per cent de la població té menys de 16 anys i el 16 per cent en té més de 50.

Veiem, respecte a la distribució de les dones, que hi havia 123 casades sobre un total de 309, és a dir, un 40 per cent de dones casades. Donat que el promig anual de naixements de la dècada 1781-1790 és de 35'8, a cada dona casada correspon un naixement cada 3 anys i mig. NADAL (1973:95) diu:

"A lo largo de una centuria y media, desde 1712-1717 hasta 1860 aproximadamente, la retirada de la peste —por causas mal conocidas— la extensión de los cultivos (en una media insólita, facilitada por el mismo exceso de la regresión anterior), la adopción del maíz y de la patata (...) así como la entrada de granos de fuera y, desde 1820, la creciente comercialización de los granos de dentro, parecen haber bastado para sostener, en España, un crecimiento demográfico del 0'51% anual.

4.6. El cicle anual de les funcions biològiques

Si comptem com a vàlides per a Barberà en el segle XVIII les següents equacions: naixements = bateigs, i defuncions = enterraments religiosos (cosa que sembla versemblant donat el rígid control religiós de l'època i la falta de possibles alternatives); i si a més suposem que ambdues cerimònies seguien amb poca diferència de temps les circumstàncies biològiques corresponents (fets determinants en el cas dels naixements pel costum, i en el de les defuncions per la necessitat), veurem que es poden observar els augments i disminucions estacionals per naixements i defuncions a partir d'una anàlisi dels registres sacramentals de l'època. Joan ROVIRA ⁽²³⁾ ha portat a terme la tasca d'escatir la distribució mensual d'ambdues funcions biològiques, cosa que permet veure les constants en el decurs del segle.

La primera dada significativa és l'existència d'un cicle anual de naixements perfectament caracteritzat que té els punts més alts des de l'octubre fins a l'abril, i els mínims absoluts el juliol i l'agost. Per tant, els nens naixien principalment a l'hivern (uns 2/3 ho feien entre l'octubre i el maig). Això resultava particularment avantatjós per a la continuïtat i efectivitat del període post-natal: les mares, alliberades de les feines del camp a causa del descans hivernal, podien dedicar-se amb més cura als fills nascuts en aquesta època que si haguessin nascut en temps del segar o el veremar. D'altra banda, els menuts estaven menys exposats a les infeccions produïdes pels insectes de l'estiu i per la descomposició dels aliments (quan aquests havien de complementar la llet materna).

Però donat el termini normal dels embarassos, la mateixa estacionalitat dels naixements implica una estacionalitat corresponent a les unions sexuals fèrtils. Això pot significar —en relació amb una ideologia de la fecunditat de la naturalesa recolzada en un cicle ritual de festes i celebracions— que a la primavera i a l'estiu s'accentuava la freqüència dels contactes sexuals i, per tant, les possibilitats d'embaràs. No obstant, això només pot resultar significatiu en el cas dels primers fills, condicionats, a causa de la moral de l'època a néixer nou mesos després del casament (que era una data electiva). En la resta dels casos, sembla més prudent fer referència a una fertilitat diferencial —relacionada amb la més variada i abundosa alimentació estiuenca, reforçada pels àpats rituals (JULIANO, 1981: 146-157), i al menor desgast d'energies per mantenir constant la temperatura corporal

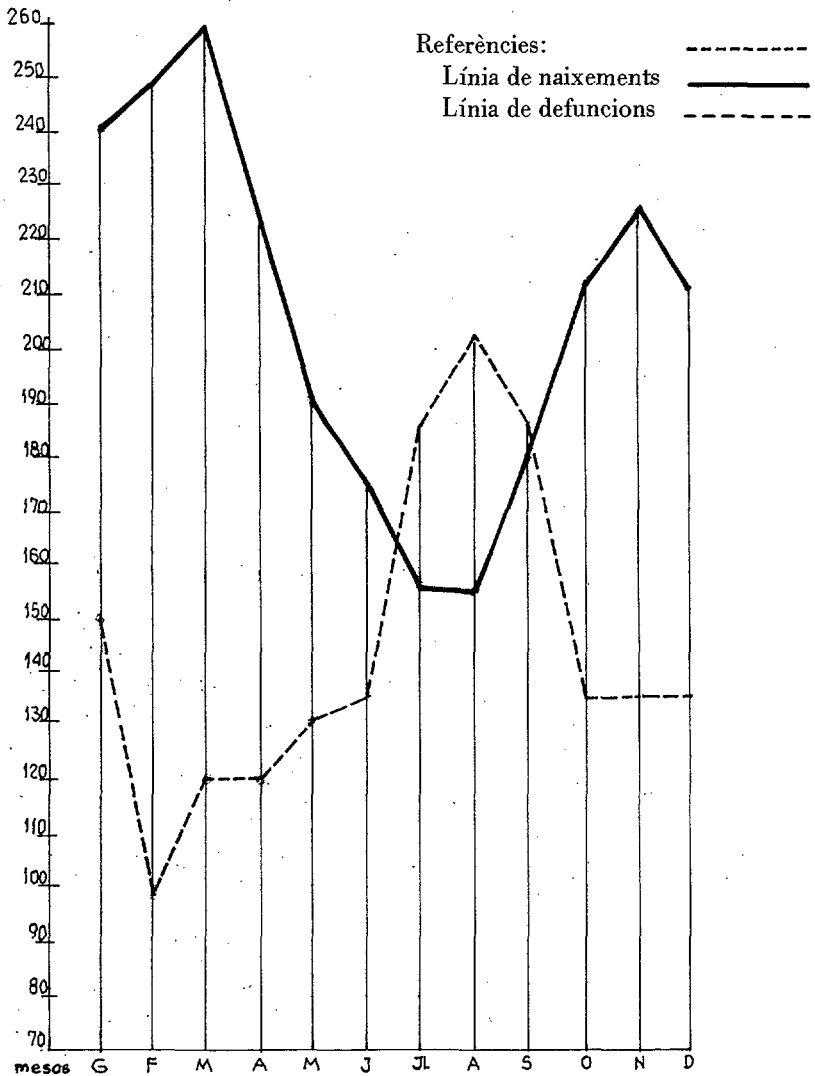
(23) Treballs realitzats per a la tesi de llicenciatura en curs.

GRÀFICA NÚM. 4

Segle XVIII

Distribució per mesos de naixements i defuncions
des de 1705 fins a 1800

Xifres acumulatives al llarg de segles

Font: Dades recollides per Joan Rovira dels llibres Sacramentals de la parròquia de Barberà.

en l'estació càlida— que no pas a un augment estacional de l'activitat sexual.

En efecte, encara que aquest es produís, no tenia perquè influir en la distribució estacional dels neixements, si la disminució de l'activitat sexual a l'hivern no la suspenia completament (fet poc versemblant) ja que un sol contacte en el moment apropiat del cicle ovulatori, pot igualar les possibilitats de neixements al llarg de tots els mesos de l'any.

Ja hem dit que la regulació de la natalitat no és significativa per als primers fills, l'engendrament dels quals està condicionat per una elecció social: la data triada per les famílies per a la celebració dels casaments. Curiosament, aquesta variable racionalment determinada per una elecció, presenta un major grau de dispersió al llarg de l'any, que la distribució —presumptament aleatòria— de neixements. Basant-nos altra vegada en les dades obtingudes per J. ROVIRA, veiem que per a les bodes hi ha un màxim absolut el setembre (abans de la verema), un descens molt pronunciat l'octubre, un altre punt alt el de-

QUADRE NÚM. 6

Distribució mensual de les bodes. Segle XVIII

Mesos	1705-1725	1726-1750	1751-1775	1776-1800	Total
Gener	6	19	15	10	50
Febrer	8	13	13	15	49
Març	6	3	5	8	22
Abril	13	13	13	15	54
Maig	2	9	15	19	45
Juny	6	4	14	21	45
Juliol	3	4	5	14	26
Agost	7	5	16	11	39
Setembre	8	12	17	33	70
Octubre	10	4	11	6	31
Novembre	12	7	9	12	40
Desembre	11	18	14	7	50
Totals	92	111	147	171	521

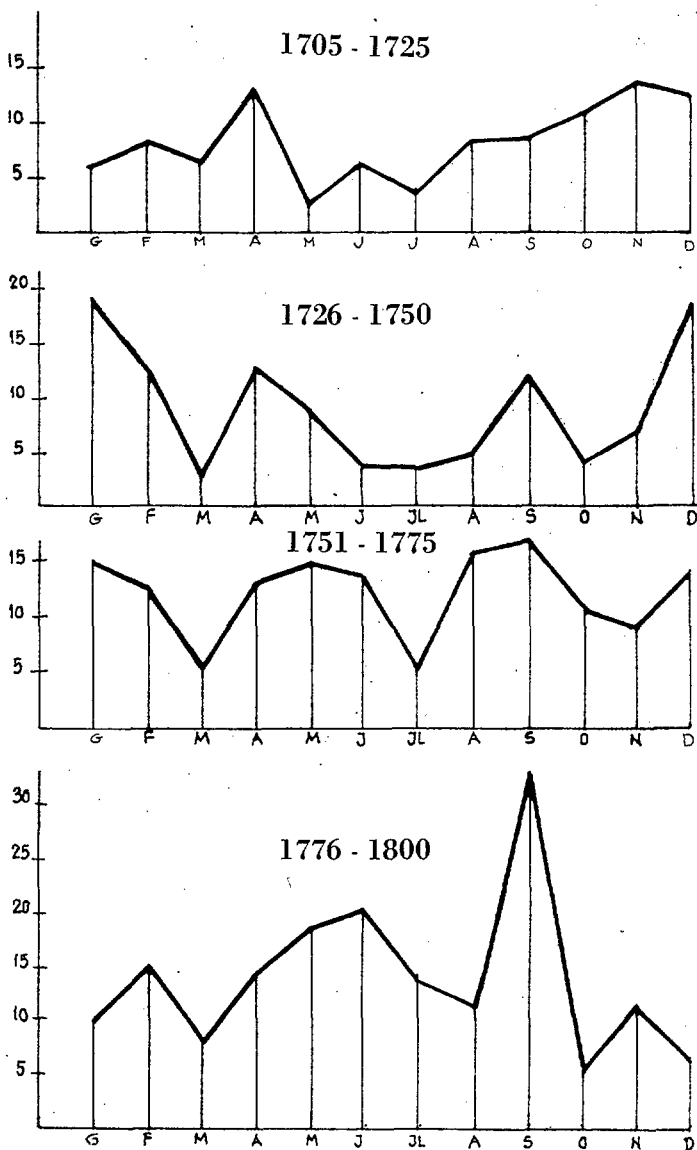
Font: Elaborat per Joan ROVIRA sobre dades dels registres parroquials

GRÀFICA NÚM. 5

Segle XVIII

Matrimonis

Distribució mensual dels casaments

Font: Elaborat per Joan Rovira a partir dels llibres de matrimonis de la Parròquia de Barberà.

sembre (un cop acabada i de vegades venuda la collita del vi), un mínim absolut el març (quan ja s'estan acabant les reserves de l'hivern i no s'han fet les collites de la primavera), un augment el maig (festa del Roser), i una devallada fins arribar a un altre punt baix el juliol (collita del gra). A partir d'aquest moment, s'incrementa el promig i es manté fins als dies del vermar.

De tota manera, al llarg del període estudiat, sembla haver-se produït modes en relació amb les dates considerades millors per als casaments. Així, en el primer quart del segle XVIII, els mesos elegits eren l'abril, el novembre i el desembre, mentre que durant els vint-i-cinc anys següents, perd importància el novembre i apareixen els mesos de setembre i de gener com a fites significatives.

En els cinquanta anys restants es nota clarament que el setembre es va perfilant com a època preferent per a les bodes, mentre que aquestes disminueixen a l'octubre fins arribar a ser el mes de menys casoris cosa que a començaments de segle corresponia al maig.

Es evident que aquest canvi està relacionat amb una progressiva especialització del conreu de la vinya, fet que provoca, al llarg del segle analitzat, el fixament del cicle anual dels casoris d'acord a les necessitats i possibilitats d'aquest conreu. Mentre la corba de 1705-1725 està marcada per la distribució dels aliments en una economia d'auto-subsistència, els casaments es distribueixen a partir de 1775 segons les necessitats i possibilitats econòmiques de la vinya. A falta d'altres indicadors, aquest sol ja ens permetria marcar el pas d'un tipus d'economia a l'altra, i les seves etapes intermitges, ja que la preferència de casaments al setembre i la manca d'ells a l'octubre, marquen l'especialització assenyalada; i és un tret que s'incrementa amb el pas dels anys al llarg del segle (vegeu el quadre núm. 6 i la gràfica núm. 5).

¿Qué passa amb les defuncions? En aquest cas, l'estacionalitat de base biològica és molt pronunciada en els mesos d'estiu: principalment per les altíssimes taxes de mortalitat infantil que assoleixen (per diarrees estivals i processos infecciosos) marquen els nivells més alts del segle. Novembre, desembre i gener marquen així mateix un alt punt de mortalitat, encara que molt inferior a l'anterior, car està senyalat fonamentalment per la mort hivernal dels ancians. Si bé, aquestes línies sofreixen distorsió per l'aparició esporàdica d'epidèmies, mantenen certa coherència al llarg del segle analitzat (que pot considerar-se típic de les etapes anteriors al desenvolupament de la medicina) però no coincideix amb les expressions populars que hem recollit:

“Març, marçot, mata la vella a la vora del foc, i a la jove si pot”.
“El febrer de cap o de cua l’ha de fer”.

En realitat el març i el febrer estan, en aquest cas, entre els mesos de més baixa mortalitat.

4.7. El segle XIX fins a la fil·loxera

El segle XIX no començà amb massa bones perspectives, els saldos demogràfics negatius de 1800, 1802, 1803 i 1809 representen una dècada amb un creixement demogràfic positiu molt baix, només 33 persones, és a dir el saldo més baix enregistrat des de 1720. Les pestes de 1802-1803 i 1809, i la “guerra del francès” en foren els responsables.

L’auge econòmic de finals del segle XVIII que es manifesta a Barberà amb la construcció de l’església nova, com nota J. FUGUET (1978:75), s’interromp per la invasió francesa. La mort de mossèn Josep Cabirol, promotor d’aquella construcció, que apareix anotada en el llibre d’òbits és ben eloqüent:

18 de març de 1809 “...fou sepultat sense ninguna cerimònia, per estar en perill dels francesos, lo reverend Joseph Cabirol, prevere y rector (...) del poble de Barberà, el qual morí de edat de setanta nou anys, poch més o menys...”

A partir d’aquest moment es consignen morts del “Primer Tercio de Tarragona” i del “Segon Tercio de Tarragona”.

Coincidint amb l’observació de NADAL (1973:133) pel total de Catalunya, el període de 1808 a 1812 és també per a Barberà una:

“catástrofe demográfica sin precedentes desde la hecatombe de 1647 a 1654 (...) el año 1811 es un rellano entre dos puntos extremos...”

La greu carestia de 1812 duplica el promig de les morts de la dècada (42 morts sobre una mitjana de 24’4) però la incidència sobre la taxa de natalitat és nula. Ja hem assenyalat que el 1814 s’obtingué un rècord de 60 naixements que només serà superat una vegada mig segle més tard.

El 1823 de nou la fam produïda per les males collites i les malalties, en aquest cas la verola segons NADAL (citada per MALUQUER, 1965), s’uneixen per augmentar la mortalitat: 54 morts dels quals 27 són criatures donen un saldo demogràfic negatiu de 20.

En la dècada de 1830, la primera guerra carlina feteja la zona. Barberà es decanta pel costat liberal i pateix baixes per la guerra. No-

més una però se'n consigna explícitament en els registres parroquials probablement a causa del seu dramatisme:

27 d'octubre de 1838 "...En el terme de Barberà fou assassinada per la facció carlista, Maria Rosa Sanfeliu Bonet, de edat quinze anys, filla de Pere i de Isabel, conjugues de Sarreal".

Però la manca d'anotació és més aviat un indicatiu del desajustament que no pas de normalitat. Els registres de baptismes s'aturen des del 13 d'agost de 1838 fins el 4 de març de 1839. Les defuncions del 1838 només consignen 6 morts, i en començar l'any següent anoten 37 casos, que si bé són suficients com per donar un saldo negatiu de 21, segurament infravaloren el número real de defuncions. Aquest trencament en la continuïtat institucional està relacionat amb l'adscripció del poble al liberalisme i de la majoria de capellans al carlisme; serà el mateix cas que veurem, amb mínimes variacions, en la guerra civil del 1936-39.

4.8. L'auge natalista

Malgrat els retrocessos marcats, el creixement de població se se-

QUADRE NÚM. 7

Població de Barberà en el segle XIX

	BARBERÀ		OLLERS	
	Veïns	Habitants	Veïns	Habitants
1819	150		8	
1830	145	802	12	77
1845	158	569	77	
1857		1380		
1860		1425		
1877		1203		
1887		1458		
1897		1333		— fil·loxera
1900		1368		

Font: Josep IGLÉSIES (1966) i censos.

nyala de cens en cens, de manera consistent, durant tota l'època de l'apogeu vitivinícol fins a la catàstrofe econòmica de la fil·loxera.

El cens de 1860 és el millor exponent de l'eufòria natalista de Barberà. La piràmide de població d'ampla base (vegeu la gràfica núm. 6) parla d'una disminució de la mortalitat infantil. Aquesta disminució era important proporcionalment però també de manera absoluta. Si observem la gràfica núm. 2, veiem que durant la dècada anterior augmenten els naixements i disminueixen les defuncions, tant de nens com les totals. El posterior augment de la mortalitat canviarà durant els disset anys següents de la piràmide estrenyent-ne ostensiblement la base. No tan sols disminueix la població —des del 1860 al 1877— en dues-centes vint-i-dues persones, sinó que les edats inferiors als deu anys pateixen un retrocés del que ja no s'aixecaran. El perfil de la piràmide, d'ara en endavant tindrà tendència a estrenyer la base per agafar perfil d'urna. Però amb això ja passem a un altre cicle demogràfic.

QUADRE NÚM. 8

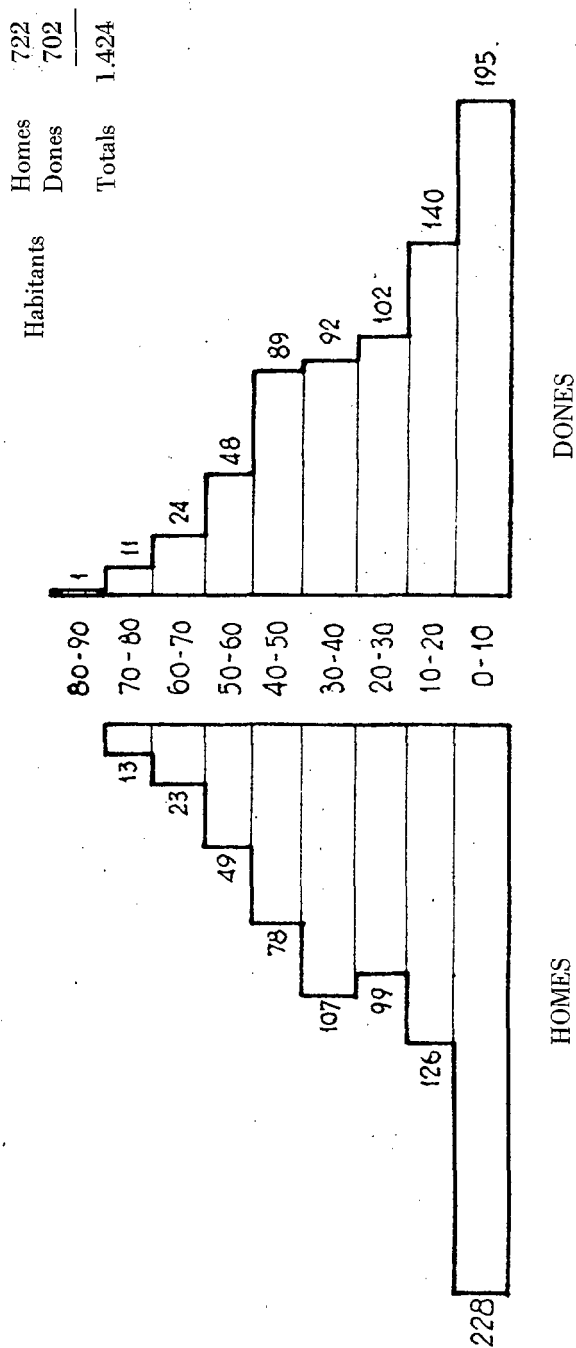
Població de Barberà de la Conca l'any 1860

Habitants		nacionals	solters	casats	vidus
1.424	homes	723	411	295	17
	dones	702	359	297	46
edat	homes	dones	edat	homes	dones
menys d'1 any	14	10	de 31 a 40 anys	107	92
d'1 a 5 anys	110	86	de 41 a 50 anys	78	89
de 6 a 10 anys	104	99	de 51 a 60 anys	49	48
d'11 a 15 anys	68	74	de 61 a 70 anys	23	24
de 16 a 20 anys	58	66	de 71 a 80 anys	13	11
de 21 a 25 anys	49	41	més de 80 anys	—	1
de 26 a 30 anys	50	61			

Font: Cens Nacional de 1860

GRÀFICA NÚM. 6

Barberà de la Conca
 Piràmide de Població
 Any 1860

Font: Cens Nacional 1860

5. EL CICLE DEMOGRÀFIC DESCENDENT: DE 1870 A 1980

5.1. La Tercera Guerra Carlista

Des de l'agost de 1870 funciona a Barbera el Registre Civil. Les dades que registra no coincideixen amb les de la parròquia sinó que freqüentment assenyala xifres més elevades de naixements i de defuncions. Sembla probable que el creixent anticlericalisme del poble sigui la causa per la qual deixen de ser equivalents els naixements i els baptismes, i les defuncions i els enterraments religiosos. Per aquesta raó, a partir d'aquesta data, em basaré —si no s'especifica el contrari— en les dades civils. D'altra banda, aquestes resulten molt més completes ja que consignen la causa de la defunció i, en general, totes les dades d'interès: edat, filiació, estat civil, nombre de fills.

Si s'analitza el quadre comparatiu de les dues fonts a l'apèndix núm. 3 es veurà que les dades de defuncions —que coincideixen en 1871— presenten una gran disparitat en 1872, coincidint amb l'esclat de la tercera carlinada. Al llarg d'aquesta guerra, és a dir, fins a 1876, les xifres del Registre Civil són més inflades que les dels registres parroquials i, només quan ha acabat, tornen a coincidir. La tradició liberal del poble degué determinar que el clero —que generalment s'arreglava al bàndol carlí— no registrés completament el moviment demogràfic als seus arxius.

QUADRE NÚM. 9

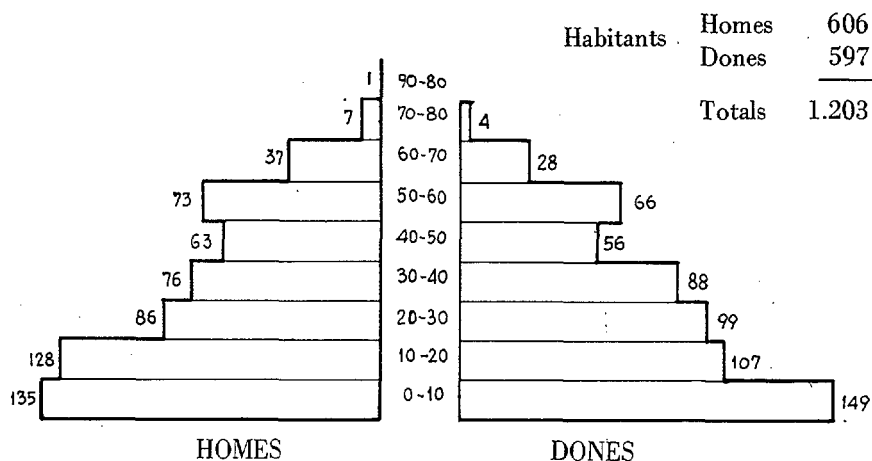
Barberà de la Conca

Població en 1877

Estat civil	Homes	Dones	Total
Solters	302	280	582
Casats	291	291	582
Vidus	13	26	39
TOTAL	606	597	1.203
Saben llegir	4	7	11
Saben llegir i escriure	166	53	219
No saben llegir ni escriure	436	537	973

GRÀFICA NÚM. 7

Barberà de la Conca Piràmide de Població Any 1877

Font: Cens Nacional de 1877

En efecte, l'enfrontament al poble va ser violent i va produir una sèrie de morts (n'hi ha cinc de documentades però no consten les que es van produir fora del terme municipal) ⁽²⁴⁾ tot això sense comptar les catàstrofes naturals, com les pluges de setembre de 1874, que ocasionaren dues morts.

5.2. El cens de 1877. Començament del declivi

L'auge econòmic anterior a la fil·loxera no implica augment de la població. De fet, el cens de 1877 presenta una marcada contracció

(24) 16 de juliol 1871: Un jove de 21 anys mor de mort violenta per un tret d'escopeta, en la finca de Joan Tarragó Civit./24 d'octubre 1872: Un home de 46 anys és trobat mort al bosc del Rovira "de heridas en la cabeza de mano airada" (tenia vuit fills)./8 d'abril 1874: Un jove de 19 anys mor a conseqüència d'una ferida greu, d'un tret d'arma de foc, al torrent de les Sorts./10 d'octubre 1874: Esteve Giné i Vendrell, de 52 anys, mor en el camp de batalla —en una vinya dels plans d'Anguera— a conseqüència d'una ferida al cap feta per arma de foc Remington, disparada per una partida carlista comandada per "Tristan Huguet Movoc Pino y otros cabecillas". Era sargent 2na de la Milícia Voluntaria Nacional 1ra.

del nombre de criatures; la piràmide de població respectiva només té dos terços de la base de la de 1860 (vegeu la gràfica núm. 7).

A més a més, en la dècada del 81 al 90 s'inicia el declivi de naixements (una mitjana de 44'3 anual en front de 45'6 de la dècada anterior) i disminueix el creixement demogràfic, sobre tot com a conseqüència de l'epidèmia de còlera que apareix entre 1884 i 1885. Aquesta epidèmia colpeja fortament la població elevant les morts a 101, seixanta de les quals corresponen a nens (segons els registres parroquials).

A partir de 1890, amb l'arribada de la fil·loxera i la completa destrucció de la vinya, les xifres de natalitat baixen en forma més decidida. Les mitjanes per dècades són: de 34'2 per 1891-1900, 25'9 entre 1901 i 1910; 24'6 entre 1911 i 1920; i 18'9 entre 1921 i 1930. Només en aquest moment, i durant molt poc temps, s'atura el declivi. La natalitat havia disminuït, des de 1860 en un 60 per cent, mentre que la població total només s'havia reduït en un 7 per cent: s'havia assolit un nou moment d'equilibri a causa d'una disminució correlativa de les taxes de mortalitat (reducció del 39 per cent).

Com assenyala IGLÉSIES (1974:252) es pot establir una certa correlació entre l'altura geogràfica i la devallada de població. Així els pobles de la Conca que més s'han despoblat han estat Forès, Rojalons i Turlanda (ja desaparegut). Els situats a mitja altura, com Barberà, han sofert també, encara que no amb tanta intensitat, l'impacte despoblador. Els situats més avall com Montblanc, Pira i Sarral són els que han mantingut, i fins i tot incrementat llur població.

5.3. Les enfermetats mortals a finals del segle passat

Tot allò que en anys anteriors era només pressuposicions sobre les causes de les morts, es transforma en certesa a partir de la inclusió dels certificats de defunció al Registre, l'any 1870. Això permet de construir quadres per anys amb les principals causes dels òbits, encara que ha de quedar clar que en molts casos allò que consta és la simptomatologia i no el diagnòstic.

He analitzat la totalitat de les vuitanta-vuit morts esdevingudes entre 1871 i 1872 (vegeu el quadre núm. 10), i es pot assenyalar, com a dada interessant, el gran promig d'incidència d'enfermetats infeccioses, entre les que es troben algunes com la verola o el crup (difèria) que apareixen en brots epidèmics (encara que en aquest cas estan aïllades), i d'altres com la tisi (o tuberculosi) i la disenteria que

es mantenien de forma endèmica a la zona. Els divuit casos de mort per gastroenteriti assoleixen, en els anys que estem analitzant, característiques de brot virulent. Encara que analitzat en detall el període té xifres només lleugerament més altes que les de mortalitat de l'època, (42'9), també és cert que com aquesta estava condicionada per les enfermetats infecto-contagioses, implicava en tot moment "epidèmies" específiques.

Durant els anys següents, fins a la fi del segle, la verola, la diftèria, el xarampió i l'escarlatina atacaren periòdicament la població infantil. Vegem la situació temporal dels brots epidèmics:

1879 — 2 morts per la verola i 3 per la diftèria.

1884 — 7 morts per xarampió.

1886 — 15 morts per diftèria.

1887 — 8 morts per diftèria.

1888 — 10 morts per diftèria.

1900. — 2 morts per escarlatina.

Evidentment, la diftèria (o crup, o garrotillo) havia agafat el paper que a començament de segle tenia la verola com a epidèmia del grau més alt de letalitat.

El 1879 tenim dues morts (de nens de 4 i 7 anys) produïdes per una típica enfermetat carencial: el raquitisme.

Menció a part mereixen les morts dels nens que vivien a Barberà amb les seves dides. La freqüència amb què apareixen fa pensar que la professió de dida era una font de recursos normal per a les dones del poble a finals del segle passat, i probablement, des de molt de temps enrera. D'altra banda, les criatures restaven amb elles un període superior al de la simple lactància.

Entre 1872 i 1874 moriren a Barberà cinc nens expòsits, amb edats de quatre mesos a cinc anys, gairebé tots provinents de l'establiment provincial de Barcelona. Amb tota probabilitat les taxes de mortalitat serien més grans entre ells que entre la població infantil total a causa de les deficiències en les primeres etapes del creixement.

El 1876 moren dos fills de llet —donats a criar pels seus pares— i un expòsit. També el 1877 moren dos expòsits i tres fills de llet, un dels quals era de Montblanc i l'altre de Saragossa. El 1901 moren uns altres tres nens donats a dida a Barberà.

5.4. Les morts per part

Tot i que els diagnòstics analitzats en el quadre núm. 10 abar-

QUADRE NÚM. 10

Causes de mort en la població de Barberà de la Conca durant els anys 1871 i 1872

Afeccions	1871	1872	%	
Hipertrofia cor	—	1	Congènites:	2'2%
Hipertrofia fetge	—	1		
Inanició	2	—	Carencials:	2'2%
Amigdalitis	—	1	Infeccioses:	73'7%
Bronquitis	5	3		
Colitis	1	3		
Crup	1	—		
Disenteria	2	1		
Estomatitis	—	1		
Encefalitis	—	2		
Gastroenteritis	9	9		
Meningitis	—	1		
Pneumònia	6	3		
Parotiditis	1	1		
Tètans	1	—		
Tifus	4	5		
Tisi	1	3		
Verola	—	1		
Ascitis	—	2	Funcionals:	6'1%
Còlic biliar	—	1		
Epilèpsia	1	—		
Gastritis	1	—		
Apoplexia	1	5	Degeneratives:	11'4%
Decrepitud	—	2		
Polisàrcia	1	1		
Accident	—	—	Mort violenta:	2'2%
Assassinat	1	1		
No consta	—	2		2'2%
Totals	38	50		100%

Fonts: Registre Civil. Llibre I de Defuncions

quen la totalitat de les morts produïdes en aquests anys, crida l'atenció veure que no n'hi ha cap de part. Això no vol dir que no n'hi haguessin, sinó que quan passaven uns quants dies entre el part i la mort de la partera, la diagnosi incloïa el quadre clínic que acompanyava l'òbit i no pas la causa del mateix. És probable que alguns casos de tètans, gastroenteritis i, fins i tot, tisi, puguin haver-se desenvolupat sobre la base de parts amb complicacions, o per l'acció agravant de l'embaràs sobre un quadre infecció previ.

Així, el 18 de desembre de 1889, mor una dona de 31 anys d'edat, de "tuberculosi galopant" a l'hospital del poble, vuit dies després d'haver parit un nen que mor de "debilitat congènita" (havien arribat amb el marit, com venedors ambulants, venien de Saragossa i ja havien perdut un altre nen).

També pot atribuir-se a un part la mort per tuberculosi, el 20 de febrer de 1891, d'una dona de 45 anys, mare de quatre criatures de les quals tres ja havien mort.

Entre 1882 i 1903 podem detectar cinc casos clars:

—3 de febrer de 1882. Una dona de 40 anys, mare de sis fills, "piometra post partum".

—8 de març de 1882. Una dona de 46 anys, mare de sis fills. Inversió completa de matriu i piometra.

—8 d'agost de 1884. Una dona de 36 anys, mare de quatre fills. Peritonitis aguda.

—14 de juliol de 1888. Una dona de 26 anys, mare d'un fill. Febre puerperal.

—23 de gener de 1903. Una dona de 34 anys, mare de quatre fills. Metroperitonitis.

Cal tenir en compte que això passava quan la taxa de natalitat ja anava baixant. Podem suposar que les morts per part eren més freqüents quan el nombre de fills era major, doncs afecta principalment a les mares grans i a aquelles que han tingut una llarga sèrie de parts i alletaments; que per això mateix arriben debilitades al nou embaràs. Aquesta corroboració empírica contrasta fortament amb la idea generalitzada d'una major perillositat en els primers parts. De fet, l'edat mitjana de les mares mortes de part és de 36 anys i mig, i el nombre de fills que deixen, 4'2 de promig. En aquests anys no hi ha cap mort de primer part, ni mare menor de 26 anys.

Entre 1908 i 1929 hi ha quatre casos més de mort de part:

—3 de desembre de 1908. Una dona de 35 anys, mare de cinc fills. Eclampsia puerperal.

—1919. Una dona de 23 anys, mare d'una filla. Septicèmia puerperal.

—17 d'octubre de 1915. Una dona de 42 anys, mare de quatre fills. Septicèmia puerperal.

—24 de gener de 1929. Una dona de 34 anys, mare de cinc fills. Ruptura uterina.

Si bé, l'edat mitjana (32 anys, 3 mesos) és inferior a la sèrie anterior, i també el nombre mig de fills (tres), això és degut a que ha disminuït el nombre de fills per dona, i no pas al fet que haguessin millorat les possibilitats de supervivència de les mares grans. De fet, les dones tenen menys fills; la corba de natalitat ha davallat com podem veure en la gràfica núm. 2, i els pocs que tenen els conceben de més joves. En aquesta sèrie apareix l'únic cas de mort de primer part del temps analitzat (8 per cent dels casos).

5.5. Els parts múltiples

Encara que a Barberà han estat de sempre freqüents les bessones, el 1892 va produir-se'n una excepcional: van néixer quatre nadons d'un sol part. Apareix registrat així:

9 de març de 1892. "*Ramon Amill Poblet, labrador, inscribe dos niños y dos niñas en un mismo parto de su esposa, Rosa Vilaró Costas (...) no se les pusieron nombres de ninguna clase por haber fallecido en el momento de haber nacido (...) calle Hortelanos número 12*".

Es probable que la mare morís poc temps després fora de Barberà, doncs no consta el certificat de defunció. Deduïm això perquè el pare es va tornar a casar i moria abans que la nova esposa tingués d'ell també bessonada —en aquest cas dues nenes— que s'inscriuen:

7 de novembre de 1894. "*Dos niñas de un mismo parto, hijas legítimas de Ramon Amill Poblet, difunto, y de Maria Marimon Torres, natural de esta; viuda*".

Es a dir, que en dos anys i mig van produir-se en una mateixa casa sis naixements, a més de la mort dels quatre primers bessons i dels seus pares. Tot un rècord, que encara que desafortunat, és una dada interessant sobre la determinació dels parts múltiples per línia masculina.

5.6. 1890-1930: L'acció integradora de la "Sociedad de Trabajadores Agrícolas del pueblo de Barberà"

Malgrat veure's un fort descens en la corba de naixements fins a

la darrera dècada del segle —i que de 1910 en endavant totes les dècades es clouran amb saldos negatius—, aquells anys darrers del segle passat no van aparellats d'una disminució proporcional de la població perquè l'emigració fou escassa.

Si partim dels cens de 1887 amb 1458 habitants, veiem que fins al recompte de 1900 hi ha hagut un creixement de 23 persones; doncs bé, com que el cens consigna 1.368 habitants, això vol dir que 113 persones han emigrat. En els trenta anys següents la diferència entre les xifres del creixement vegetatiu (22) i la del total de població (1.250) ens dona una emigració de 96 persones.

Com fa notar J. FUGUET (1979:1) aquesta disminució de la població és inferior en percentatge a la resta de la Conca, i el motiu podria estar en la seguretat econòmica que va proporcionar a la gent de Barberà l'organització de la "Sociedad de Trabajadores Agrícolas del Pueblo de Barbará" entitat que endegà la construcció del primer celler cooperatiu de Catalunya (i fins i tot d'Espanya) i un local social, "la Casa", amb tota mena de serveis cooperatius, socials i culturals (J. FUGUET, 1980). La "Societat" condicionà fortament la vida dels barberencs d'aquesta època en els aspectes econòmics, socials i ideològics. J. FUGUET (1979:1) diu al respecte:

... "Ha estat un dels pobles més pròspers de la comarca (encara avui si pregunteu a qualsevol pagès de la Conca us dirà que Barberà n'és el poble més ric; la tal afirmació és motiu de somriure sarcàstic actualment per a tot barberenc), un dels pobles més lluitadors en les reivindicacions camperoles fins a assolir una relativa estabilitat mentre l'agricultura familiar fou possible. Acusà la fil·loxera com els altres amb una forta davallada de la població, però resistí amb menys despoblació que el conjunt de la comarca fins a la Guerra Civil, anys en què l'agricultura continuà essent l'element bàsic de l'economia de la Conca. Aquest fet potser caldria atribuir-lo en bona part, a l'èxit cooperatiu que assolí Barberà..."

5.7. Les causes de mort en les tres primeres dècades del segle XX

Sobre l'esquema d'una mortalitat fortament disminuïda, podem veure que a començaments de segle les malalties infeccioses continuaven essent importants causes de defunció.

L'any 1906 hi ha les següents:

- 2 per escarlatina
- 2 per crup ("garrotillo")
- 2 per xarampió
- 1 per peritonitis.

Fan aparició certes enfermetats no consignades anteriorment, encara que és possible que l'única novetat sigui el diagnòstic més exacte. Aquest pot ésser el cas d'una mort per ràbia diagnosticada el 1908, i una altra per quistes hidatídics el 1910.

En el mateix any es consignen dues peritonitis, i el 1911 una de les darreres diftèries mortals al poble (la darrera va produir-se el 1938 en una dona de 38 anys natural de Granollers). A partir d'aleshores les malalties infeccioses de la infància van baixant —pel millorament de la prevenció, però també per la disminució del nombre de criatures—, mentre que augmenten progressivament les enfermetats cròniques, funcionals i degeneratives, pròpies de l'edat avançada.

El terreny de les morts violentes resulta desplaçat a les àrees colonials, on gent de totes les zones rurals espanyoles donaven llurs vides en un esforç inútil per mantenir un insostenible sistema colonial ⁽²⁵⁾.

A Barberà, els enfrontaments violents han disminuït considerablement i són més freqüents els suïcidis (un home de 23 anys, el 1912, altre de 55 anys, el 1914, i altre de 59 anys, el 1916; tots penjats) que no pas les morts per arma de foc (un home de 44 anys, el 1919), i fins i tot que els accidentats, dels quals només se'n registren dos (un home que mor per un llamp, el 1913, i una dona que mor ofegada el 1914).

5.8. La despoblació després de 1955 i l'envelliment de la població

Fins a la Guerra Civil es dona a Barberà un afermament de la posició dels petits propietaris, els quals recolzant-se en l'acció cooperativa de la Societat Agrícola poden anar adquirint terres (venudes pels grans propietaris) les quals afegides a les que ja tenien fan més rendibles les seves explotacions. La Guerra significà per al poble, que lluità al costat republicà, naturalment, una catàstrofe de grans proporcions, on naufragaren moltes de les realitzacions cooperatives. Malgrat tot, les bases d'una prompta recuperació havien quedat. Aquest fet es reflecteix en un escrit de J. MIRÓ i BONET (1981:1):

...“El nostre poble després de la Guerra (...) era el que se'n diu un poble ric. La vida del treball hi somreia, li venia, com es diu vulgarment, el vent de cara, li era favorable...”

La conjuntura favorable li venia donada per dos factors:

— alt preu dels productes del camp, en aquest cas, el vi, que a més es lliurà de les “requisas” de postguerra,

(25) En el cas de Barberà i ha una sola constància: 30 d'abril 1909 - “Antonio Bella Abella muere prisionero por los Tagalos en Filipinas”.

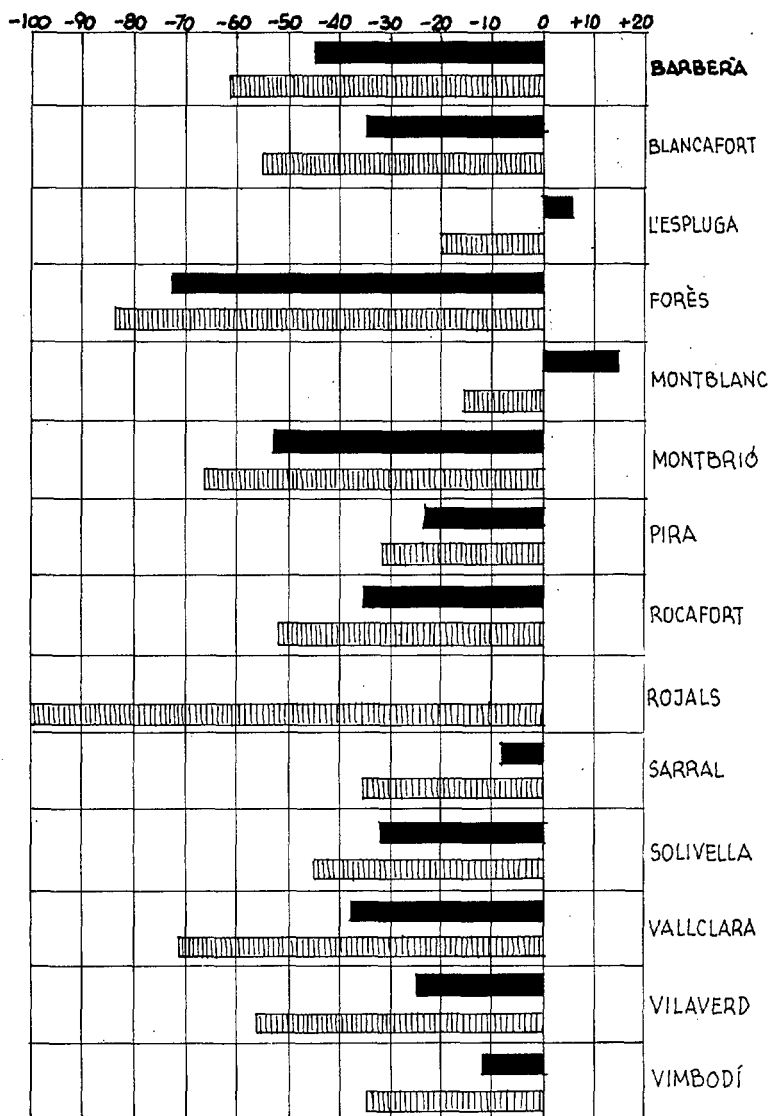
GRÀFICA NÚM. 8

Moviments de població dels pobles de la Conca de Barberà

Taula comparativa en % de dues etapes:

De 1887 (òptim de població) fins 1970

De 1950 a 1970

Font: Joan Fuguet (1979)

— baix nivell dels jornals. Fet que suposava disposició d'abundant mà d'obra.

Pel motiu que els pagesos que restaven a Barberà eren tots més o menys propietaris, la necessitat de mà d'obra fou coberta amb la immigració (bàsicament andalusa). Es l'única vegada en la història del poble que es dona amb claretat aquest procés.

Tornem a la font anterior de J. MIRÓ i BONET:

...“tot aquest procés tan rialler per a la nostra economia vingué un dia que s'acabà amb l'adveniment del progrés industrial; que seria, si mal no recordo, allà als vols de l'any cinquanta-cinc...”

Efectivament, l'acció combinada de la baixa —relativa— del preu del vi i l'augment del cost de la mà d'obra, conseqüència de la industrialització, invertí la direcció del corrent migratori. Primer se'n van els jornalers, després els petits propietaris, que alhora eren parcers; finalment, alguns mitjans i grans propietaris opten per la solució urbana, més rendable i menys lligada als avatars de la fortuna.

Si tenim en compte que a partir de començaments de segle el control de la natalitat havia estat rígid, fins a reduir a dos (com a màxim) el nombre de fills, veurem que ja no eren —com passava tradicionalment— els cabalers els que cercaven fortuna emigrant, sinó els mateixos hereus.

D'aquesta manera es provocà una concentració parcelària, just en el moment en què era necessària per a fer rendibles les explotacions.

El descens demogràfic va acompanyat d'una intensa mecanització del camp amb la qual cosa s'assoleix un nou període d'equilibri.

Però l'emigració del jovent continua després d'assolir-se aquest òptim. Les condicions de vida de la ciutat han continuat fins els darrers anys essent més atractives, culturalment i econòmica, que no pas les del camp. Però, en aquest moment Barberà ja ni tan sols té excedent de població per a perdre.

L'envelliment notable de la població (vegeu la gràfica núm. 9) fa que la majoria dels pagesos actuals estiguin molt a prop del límit biològic de les seves possibilitats laborals. Només dos hereus menors de 35 anys continuen l'explotació familiar.

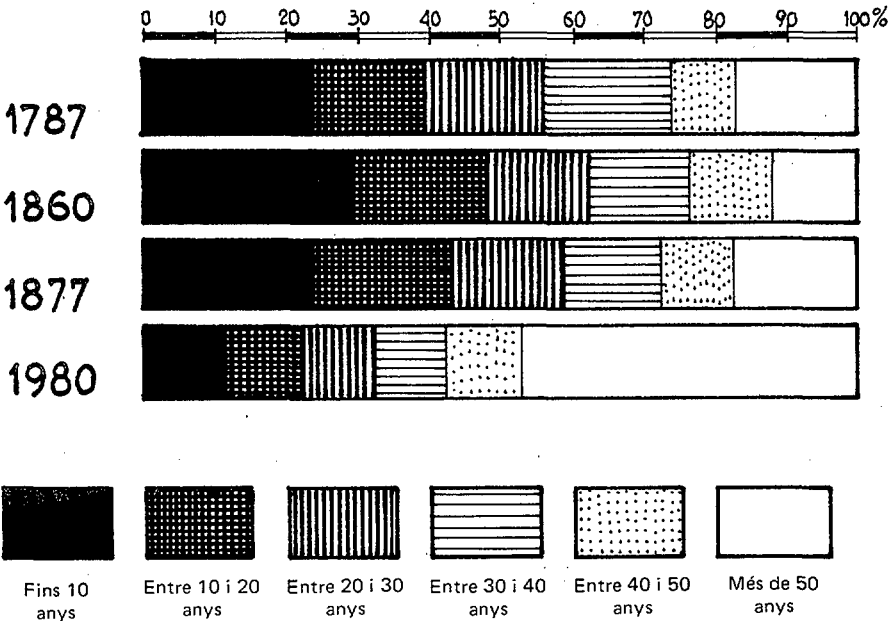
En aquestes condicions és previsible que la restricció de la base demogràfica origini una nova concentració de la propietat a explotar per sistema capitalista. D'aquesta manera la batalla guanyada a començaments de segle pels petits propietaris es perdrà per la manca de base demogràfica que la mantingui.

Però pot passar que la forta crisi econòmica de la indústria, amb

les seves seqüeles de l'atur juvenil, giri novament cap el camp alguns emigrats més joves, i que Barberà aconsegueixi mantenir una temporada més el seu precari equilibri.

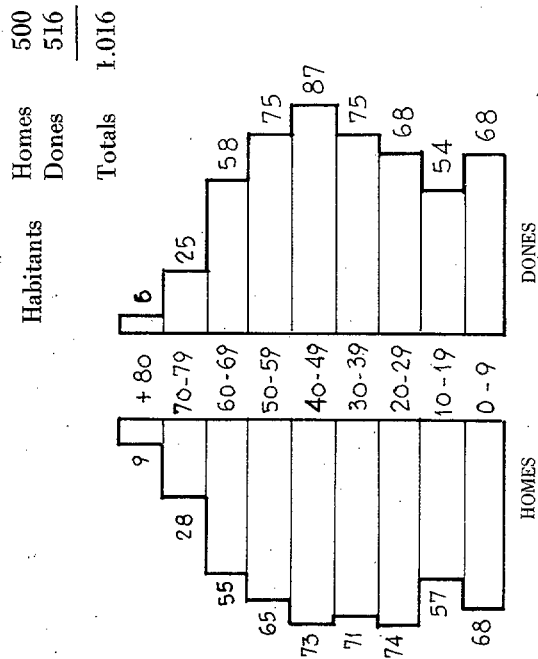
GRÀFICA NÚM. 9

Série comparativa de la composició per edats percentuals de la població de Barberà de la Conca.

GRÀFICA NÚM. 10

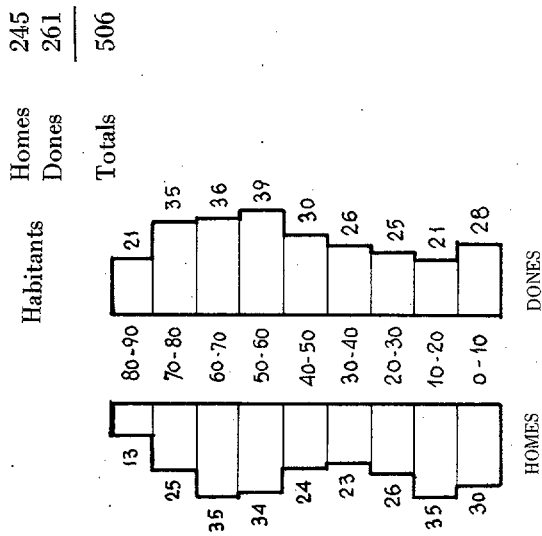
Barberà de la Conca
Piràmide de població
Any 1950

Font: Joan Fuguet (1979)

GRÀFICA NÚM. 11

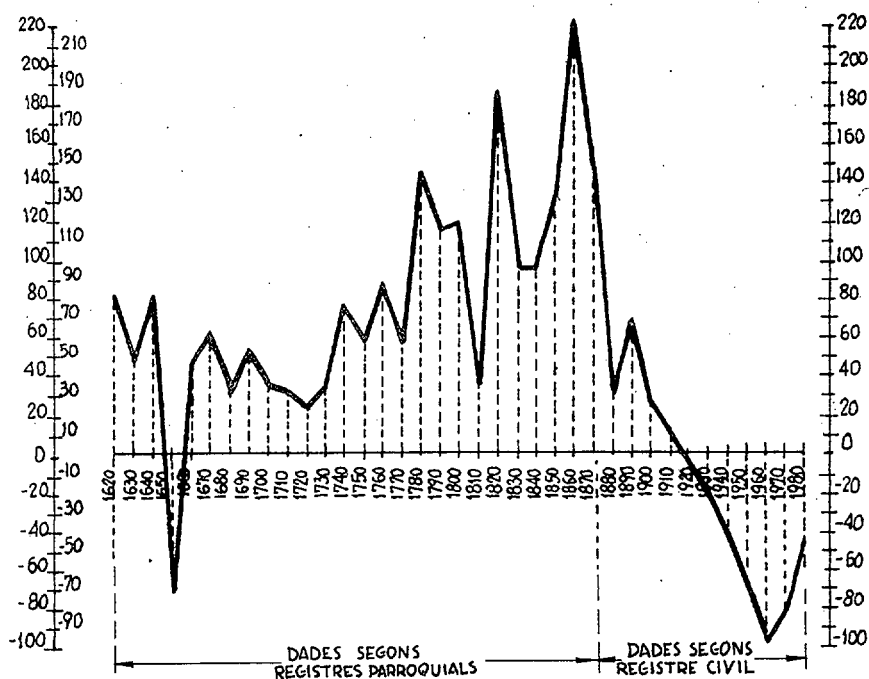
Barberà de la Conca
Piràmide de població
Any 1975

Font: Cens Nacional de 1975

GRÀFICA NÚM. 12

Barberà de la Conca Creixement vegetatiu

GRÀFICA NÚM. 13

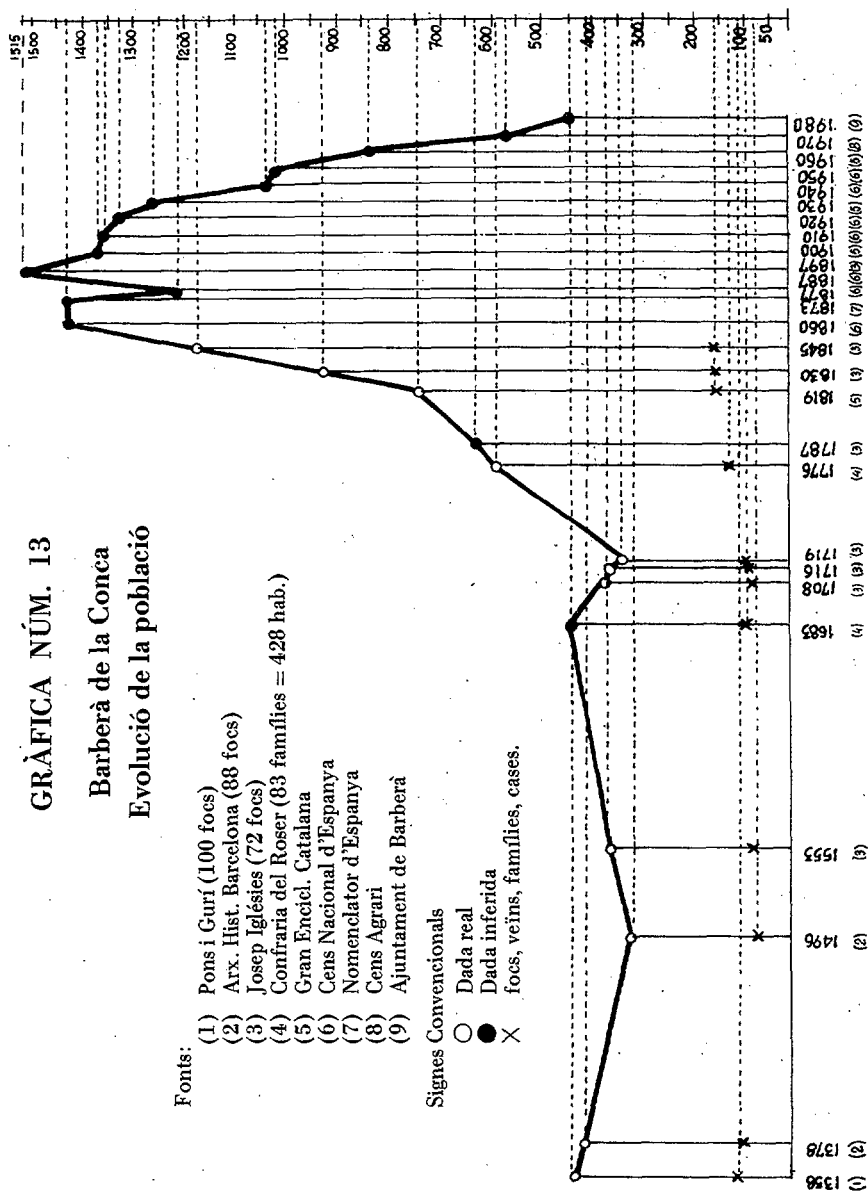
Barberà de la Conca
Evolució de la població

Fonts:

- (1) Pons i Gurí (100 focs)
- (2) Arx. Hist. Barcelona (88 focs)
- (3) Josep Iglésies (72 focs)
- (4) Confraria del Roser (83 famílies = 428 hab.)
- (5) Gran Encicel. Catalana
- (6) Cens Nacional d'Espanya
- (7) Nomenclador d'Espanya
- (8) Cens Agrari
- (9) Ajuntament de Barberà

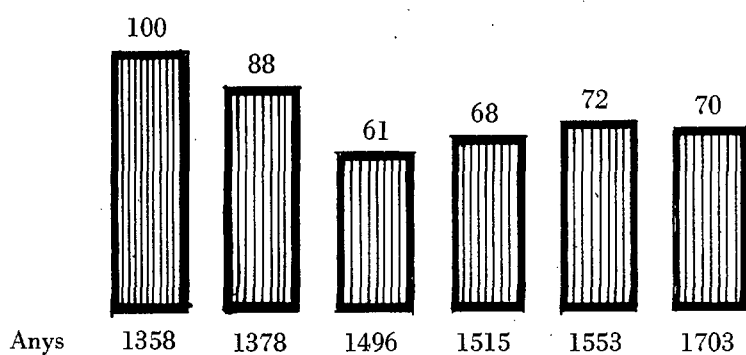
Signes Convencionals

- Dada real
● Dada inferida
× focs, veïns, famílies, cases.

GRÀFICA NÚM. 14

Gràfic de fogatges entre els anys 1358 - 1708 a Barberà

Fonts: J. M. Pons i Gurí - J. Iglésies i Fort

BIBLIOGRAFIA CITADA

AEBISCHER, Paul

1928 *Etudes de Toponymie Catalana*. Suïza. Ed. Mémoires sec. fil.

BENET i CLARÀ, Albert

1981 *La donació de Sant Pere d'Ambigats. Primer document sobre Barberà*, en "Aplec de Treballs N.º 3". Montblanc. Centre d'Estudis de la Conca de Barberà.

FUGUET i SANS, Joan

1977 *El timpà romànic de l'església de Barberà*, en "Llum". Barberà, setembre 1977.

1978 *Una església del darrer barroc a la Conca de Barberà*, en "Aplec de treballs N.º 1". Montblanc. Centre d'estudis de la Conca de Barberà.

1979 *Els moviments naturals de la població de Barberà entre 1950 i 1970 a Actes del 1.º Col·loqui d'Història del Camp de Tarragona, Conca de Barberà i Priorat*. Tarragona, setembre 1979 (fotocopiat).

1980 *El primer celler cooperatiu de Catalunya i de l'Estat Espanyol: "La Sociedad de Trabajadores Agrícolas del Pueblo de Barberà"*, Barcelona, Obra Agrícola de la Caixa de Pensions.

GEORGE, Pierre

1979 *Geografía de la Población*. Barcelona. Oikos. Tau. Ed.

IGLÉSIES i FORT, Josep

1962 *El fogatge de 1365-1370. Contribución al conocimiento de la población de Cataluña en la segunda mitad del siglo XIV* en "Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona", 3.ª època, núm. 694, Vol. XXXIV núm. 11. Barcelona.

1963 *La reconquesta a les Valls de l'Anoia i el Gaià*. Barcelona. Dalmau Ed.

1966a *Resum de la part catalana del cens de Floridablanca*. Fontseré i Riba. E. Miscel·lània Fontseré.

1966b *La població de Catalunya en la dècada 1950-1960*. Barcelona. Rafael Dalmau.

1967 *La població de la Conca de Barberà a través de la Història*, en "VIII Assemblea Intercomarcal d'estudiosos. Montblanc, 1966". Ed. Montblanc, Granollers.

1974 *Estadístiques de població de Catalunya. El primer vincenni del segle XVIII*. Barcelona. Fundació Salvador Vives Casajuana.

JULIANO, Dolores

1981 *Integración y marginación en la cultura rural catalana. Análisis de enculturación*. Tesis doctoral. Inédita.

LE ROY LADURIE, Emmanuel

1981 *Montaillou, aldea occitana de 1294 a 1324*. Madrid-Taurus.

- MALUQUER i SOSTRES, Joaquim
1965 *Població i societat a l'àrea catalana*. Barcelona. Editorial A. C.
- MAS, Ramon
1972 *Camins Pagesos de Catalunya*. Barcelona.
- MIRÓ i BONET, Josep M.
1981 *L'agricultura al nostre poble*, en "UNION" Unió Agrària Cooperativa de Reus, febrer.
- NADAL, Jordi
1961 Comunicació a la "International Population Conference". New York.
1973 *La población española. (Siglos XVI a XX)*. 3.ª edic. Barcelona. Ariel.
- OSWALD, Felix
1931 *Index of potters stamps on terra sigillata*. England.
- PONS GURÍ, J. M.
1964 *Un fogatjament desconegut de l'any 1358*, en "Boletín de la Real Academia de Buenas Letras", núm. 30, 1963-64. Barcelona.
- ROMA RIU, Josefina
1980 *Carnaval: la festa de festes*, en "L'Avenç" núm. 24, Barcelona.
- RUIZ ALMANSA, Javier
1943 *La población en España en el siglo XVI*, en "Revista Internacional de Sociología". I, núm. 3.
- SANS i TRAVÉ, Josep
1977 *Alguns aspectes de l'establiment dels templers a Catalunya: Barberà*. Tarragona. Publicacions del Museu Arxiu de Montblanc núm. 6.
- VERNHET, Alain
1979 *La Graufesenque. Atelier de ceràmiques gallo-romain*. Musée Saint Raymond. Toulouse.
- VILAR, Pierre
1966 *Catalunya dins l'Espanya Moderna*. Volum III. Les transformacions agràries del segle XVIII. Barcelona. Edicions 62. 2.ª edició 1975.
- VIOLANT i SIMORRA, R.
1955-59 *Etnografía de Reus i la seva comarca: El Camp, La Conca de Barberà, El Priorat*. Reus.

APÈNDIX

1

LLISTA DE CONFRARES DE SANT ESTEVE ANY 1636

(Font: Llibre de la Confraria de Sant Esteve.
Arxiu Arquebisbal de Tarragona, Barberà)

Primo	Joan Sanjoan	(m)	Joan Foguet	(m)	Josep Sardo
(m)	Joan Valuja		Francesc Cabestany		Pasqual Vendrell
	Joan Santapau		Batiste Cavit		Jaume Rocha
	Jegeronim pau		 Fabregat		Montserrat Foguet
	Bertomeu Vendrell		Rafel Poblet		Joseph Foguet
	Lluís Ferrer		 Casamitjana		Anna Foguet
	Toni Joan Poblet		Francesc Miró		Maria Casamitjana
	Batiste Cabestani		Pere Miró		Victorià Foguet
	Toni Grau		Josep Tarragó		Anna Toldrà
	Toni Joan Miró		Josep Mateu		Joan Salbonich
	Joan Mascu		Jaume Guerau		Esteve Miró
	Simon Miró		Pau Cortès		Joseph SantJoan
	Lluís Roca		Francesch Roca		Joan Miró
	Francesc Miró		Ramon Aavellà		Francesch Miró
	Joan Calve		Victorià Sant Joan		Victorià Mateu
	Joan Plana		Andreu Tibau		Ramon Prous
	Jautme Balanià		Pere Fabregat		Joan Poblet
	Ramon Miró		 Bederí		Joseph Torrebedella
	Joan San Joan		Jaume Vendrell		Joan Grau, fadrí
	Pere Pau Foguet		Josep Ferrer		Onofre Casamitjana
	Francesc Avelà		Batiste Cabestany		
	Joan Mateu		Miquel Sant Joan		
	Rafel Cortès		Francesc Poblet		

**NÒMINA DE COGNOMS DELS CAPS DE FAMÍLIA
DE BARBERÀ EN ELS ANYS 1358, 1496, 1683 y 1776**

1358	1496	1683	1776
	Aleu		
Amiyll (2)	Amil	Amill	Amill (2)
Andreu			
Anguera			
Argera			
D'Argulaguer			
D'Aragó (2)		Avallà	Avallà (2)
Avellà (2) Ollers	Avellà (2)	Avellà	
Bassa	Balanyà	Balluc	
Besant (6)	Barbens		Barbens
Beçons (2)		Baringué	Bernades
Bover (2)			Canela
Bonet			
Borradà			
Borraç			
Brunet			
Cascles	Cabestany	Cabestany (3)	Cabestany (2)
Cartrer	Cams	Canaleta	Canaleta (4)
Cautrer		Calvet	Calbet (4)
	Casamyjana (3)		Casamitjana (3)
			Casellas
			Copons
Contijoch	Contijoc (2)	Contijoc (2)	Contijoch (3)
Çavit (2)	Çavit	Sivit (2)	Sivit (3)
Dardarich (3)		Castells	
Daude	Dauderis	Corres	
Darnet		Cortés (2)	Cortés
Ermessen		Esplugues	Esplugas (3)
Farre-ra Çabalera	Farré (2)		Ferrer
Ferran-a		Fabregat (5)	Fabregat (4)
Ferruça	Foguet (3)	Foguet (8)	Foguet (8)
dez Forat (5)			Fonollera
de Forrat			Figuerola
Fuester (2)			
Front			
Frontmenós			
Gabaldà			
Galcera-na			

Gaver	Giscaffré (2)		
Gispert	Gratapalles		Giné
Gasc-a			
Gray-da	Grau (2)	Grau (4)	Grau (2)
Jorba	Jover		
Marçal	Mary (2)	Marcer	Marcer (2)
Massaguer	Maseguer	Magre	March
Messeguer	Messeguera	Martí	Marimón
	Mestre	Mateu (5)	Matheu (4)
Munttornés	Montornés		
	Moragues	Miró (7)	Miró (12)
	Oles	Moles	Miquel
			Moncosí
			Orga
		Pau	Pandés
Pelicer (4)	Pelliser		Pedro
Poblet	Poblet (3)	Poblet (3)	Poblet (11)
Porter	Porter (2)	Porte	Porta
		Prous	Pons
Raurich		Raldúa	Rosanes
Riba	Reverter		
Riu (4)	Rey		
Rocha (3)	Rocas	Roca (3)	Roca
Rovira	Rota (2)	Romeu (2)	Romeu (4)
Çavater (2)	Çarovira		Sanahuja
Salat (2)			Salat
	Senanges		
	Segueret		
Sent P. (2)	De Sent Joan (2)	San Joan (4)	San Joan
Saura (2)	Servero	Sauda	Sarró
Sequet	Siseller	Sapera	Saperas
	Sisteller		Solé
Talavera			
Tarragó	Tarragó		Tous
	Terés		
Terça	Tibau (2)	Tibau (2)	
	Titó		
	Tomás		
Torras		Torres	Torras (2)
Tolrrá (2)	Tolrrá		
Torradamer		Torravadella	
Torquela (2)	Trayer		
Vidal		Vadrí	Vadrí
Vilanova			Vallvé (2)
Vilar			Vaciana
Vimgerau	Venrell	Vendrell (3)	Vendrell (3)

Nota: La xifra entre parèntesi indica el número de cases amb el mateix cognom

TAULES DE NAIXEMENTS I DEFUNCIONS PER ANY BARBERÀ DE LA CONCA. 1553 - 1980

Any	Bap- tismes	Defuncions			Creixement vegetatiu	Població	Observacions
		alb.	cos.	tot.			
1553	—		—		—	360	Fogatge
1588	5		—		—	—	Llibre de baptismes n.º 1
1589	23		—		—	—	Pesta
1590	15		—		—	—	
Totals	43						
1591	15						
1592	24						
1593	11						
1594	21						
1595	21						
1596	19						
1597	20						
1598	19						
1599	15						
1600	16						
Totals	181		—		—	—	
1601	23						
1602	11						
1603	6						
1604	19						
1605	11						
1606	23						
1607	13						
1608	21						
1609	9						
1610	22		7		15	—	Ll. n.º 1 defun. n.º 3 bapt.
Totals	158		7		15		
1611	17		3		14		
1612	21		9		12		
1613	14		3		11		
1614	16		14		2		
1615	15		18		-3		
1616	21		9		12		
1617	20		14		6		
1618	18		4		14		
1619	15		10		5		
1620	19		12		7		
Totals	176		96		80		
1621	24		6		18		
1622	14		9		5		
1623	9		15		-6		
1624	15		10		5		
1625	11		4		7		
1626	10		9		1		
1627	13		8		5		
1628	16		22		-6		Pesta milanesa

Any	Bap- tismes	Defuncions			Creixement vegetatiu	Població	Observacions
		alb.	cos.	tot.			
1629	25		16		9		
1630	15		9		6		
Totals	152		108		44		
1631	17		9		8		
1632	9		9		—		
1633	20		8		12		
1634	15		4		11		
1635	25		24		1		
1636	19		16		1		
1637	29		10		19		
1638	15		12		3		
1639	24		13		11		
1640	21		8		13		
Totals	194		113		81		
1641	15		94		-79		Pesta. Vot de poble de la festa del Roser
1642	24		20		4		
1643	20		13		7		
1644	14		11		3		
1645	22		7		15		
1646	17		13		4		
1647	17		40		-23		Pesta
1648	9		22		-13		
1649	18		17		1		
1650	16		10		6		
Totals	172		247		-75		
1651	17		13		4		
1652	7		16		-9		Pesta
1653	12		8		4		
1654	21		7		14		
1655	15		7		8		
1656	19		12		7		
1657	29		10		19		
1658	12		8		4		
1659	15		11		4		
1660	16		24		-8		
Totals	163		116		47		
1661	20		12		8		
1662	17		7		10		
1663	11		6		5		
1664	16		15		1		
1665	19		7		12		
1666	22		7		15		
1667	7		7		—		
1668	20		7		13		
1669	14		12		2		
1670	13		18		-5		
Totals	159		98		61		
1671	18		17		1		
1672	20		18		2		
1673	18		19		-1		
1674	23		20		3		

Any	Bap- tismes	Defuncions			Creixement vegetatiu	Població	Observacions
		alb.	cos.	tot.			
1675	18		24		-6		
1676	17		20		-3		
1677	26		15		11		
1678	15		8		7		
1679	21		9		12		
1680	26		23		3		
Totals	202		173		29		
1681	18		15		3		
1682	17		16		1		
1683	26		17		9	428	Cens Cofraria Roser
1684	15		26		-11		
1685	16		16		-		
1686	21		13		8		
1687	14		10		4		
1688	25		5		20		
1689	23		9		14		
1690	17		12		5		
Totals	192		139		53		
1691	23		13		10		
1692	16		31		-15		
1693	17		10		7		
1694	21		15		6		
1695	19		10		9		
1696	28		17		11		
1697	22		24		-2		
1698	22		16		6		
1699	24		18		6		
1700	22		28		-6		
Totals	214		182		36		
1701	17	8	12	20	-3		
1702	33	9	9	18	15		
1703	26	10	9	19	7		Llibre I de Baptismes
1704	20	5	5	10	10		Llibre I de Defuncions
1705	23	5	10	15	8		
1706	27	10	16	26	1		
1707	30	13	22	35	-5		
1708	13	5	22	27	-14	70 focs	
1709	19	2	10	12	7		
1710	19	5	10	15	4		
Totals	227	72	125	197	30		
1711	21	5	19	24	-3		
1712	17	8	13	21	-4		
1713	20	7	10	17	3		
1714	17	2	10	12	5		
1715	17	3	6	9	8		
1716	22	2	5	7	15		
1717	15	15	5	20	-5		
1718	18	12	4	16	2	78 cases - 83 veïns - 324 hab.	
1719	20	17	1	18	2	50 hab. d'Ollers	
1720	19	10	8	18	1	374 hab.	
Totals	186	81	81	162	24		

Any	Bap- tismes	Defuncions			Creixement vegetatiu	Població	Observacions
		alb.	cos.	tot.			
1721	17	5	6	11	6		
1722	18	8	4	12	6		
1723	20	2	6	8	12		
1724	13	3	3	6	7		
1725	14	8	7	15	-1		
1726	19	6	12	18	1		
1727	19	14	11	25	-6		"Epidemial constellation"
1728	25	11	14	25	0		
1729	16	7	5	12	4		
1730	15	3	6	9	6		
Totals	176	67	74	141	35		
1731	23	12	2	14	9		
1732	22	4	6	10	12		
1733	23	7	6	13	10		
1734	27	26	3	29	-2		
1735	24	4	1	5	19		
1736	24	15	6	21	3		
1737	24	15	8	23	1		
1738	22	10	6	16	6		
1739	20	6	10	16	4		
1740	22	3	5	8	14		
Totals	231	102	53	155	76		
1741	22	8	12	20	2		
1742	22	5	6	11	11		
1743	29	9	4	13	16		
1744	19	5	11	16	3		
1745	19	8	12	20	-1		
1746	28	9	19	28	0		
1747	23	9	8	17	6		
1748	21	5	4	9	12		
1749	25	8	10	18	7		
1750	17	12	5	17	0		
Totals	225	78	91	169	56		
1751	23	5	3	8	15		
1752	24	2	5	7	17		
1753	19	2	9	11	8		
1754	24	24	17	41	-17		
1755	23	3	8	11	12		
1756	35	6	11	17	18		
1757	13	6	11	17	-4		
1758	22	2	5	7	15		
1759	34	8	7	15	19		
1760	24	14	6	20	4		
Totals	241	72	82	154	87		
1761	30	6	8	14	16		
1762	20	10	8	18	2		
1763	32	7	7	14	18		
1664	27	18	11	29	-2		
1765	25	8	8	16	9		
1766	26	4	8	12	14		
1767	20	5	13	18	2		
1768	27	2	16	18	9		

Any	Bap- tismes	Defuncions			Creixement vegetatiu	Població	Observacions
alb.	cos.	tot.					
1769	25	25	11	36	-11		
1770	18	10	8	18	0		
Totals	250	95	98	193	57		
1771	24	5	6	11	13		
1772	27	3	6	9	18		
1773	27	5	7	12	15		
1774	41	7	8	15	26		
1775	20	5	22	27	-7		
1776	46	3	21	24	22	117 families	Confraria del Roser
1777	35	1	27	28	7		Llibre 2 de Baptismes
1778	38			18	20		
1779	38	1	26	27	11		
1780	36			14	22		
Totals	332			185	147		
1781	34	1	37	38	-4		
1782	52			29	23		
1783	33			32	1		
1784	39			29	10		
1785	32			11	21		
1786	36			26	10		
1787	32			24	8	629 habit. + 85 d'Ollers = 714	
1788	37			20	17		
1789	27	14	15	29	-2		
1790	36	4	3	7	29		
Totals	358			245	113		
1791	33	17	8	25	8		
1792	32	3	4	7	25		
1793	51	13	12	25	26		
1794	27	14	9	23	4		
1795	35	8	6	14	21		
1796	40	7	6	13	27		
1797	27	45	15	60	-33		
1798	45	2	11	13	32		
1799	34	14	9	23	11		
1800	29	13	19	32	-3		
Totals	353	136	99	235	118		
1801	41	6	9	15	31		
1802	31	19	17	36	-5		Llibre 2 Defuncions
1803	35	31	45	76	-41		
1804	41	6	8	14	27		
1805	31	11	11	22	9		
1806	44	9	9	18	26		
1807	30	14	11	25	5		
1808	46	16	12	28	18		
1809	25	38	26	64	-39		
1810	38	20	11	31	7		
Totals	362	170	159	329	33		
1811	24	5	13	18	6		
1812	24	21	21	42	-18		
1813	47	11	16	27	20		

Any	Bap- tismes	Defuncions			Creixement vegetatiu	Població	Observacions
alb.	cos.	tot.					
1814	60	17	11	28	32		
1815	40	12	8	20	20		
1816	49	18	8	26	23		
1817	38	11	5	16	22		
1818	44	12	9	21	23		
1819	55	17	8	25	30	150 veïns	Llibre 3 Baptismes
1820	50	11	10	21	29		
Totals	431	135	109	244	187		
1821	53	21	11	32	21		
1822	47	14	15	29	18		
1823	34	27	27	54	-20		
1824	46	24	14	38	8		
1825	37	21	12	33	4		
1826	38	14	19	33	5		
1827	35	11	8	19	16		
1828	44	9	8	17	27		
1829	31	26	13	39	-8		
1930	37	5	8	13	24		
Totals	402	172	135	307	95		
1831	38	9	7	16	22		
1832	44	26	10	36	8		
1833	41	17	4	21	20		
1834	39	12	16	28	11		
1835	27	12	13	25	2		
1836	33	4	22	26	7		
1837	28	8	9	17	11		
1838	22			6	16		
1839	16	18	19	37	-21		Falten baptismes entre 13/8/1838 i 4/3/1839
1840	48	10	16	26	22		
Totals	336	116	122	238	98		
1841	41	11	11	22	19		
1842	44	11	14	25	19		
1843	32	8	14	22	10		
1844	41	9	22	31	10		
1845	49	16	15	31	18	158 veïns	Llibre 3 Defuncions Llibre 4 Baptismes
1846	44	16	6	22	22		
1847	47	17	13	30	17		
1848	50	29	9	38	12		
1849	55	34	19	53	2		
1850	54	12	19	31	23		
Totals	457	163	142	305	152		
1851	49	9	18	27	22		
1852	40	5	19	24	16		
1853	57	10	7	17	40		Llibre 4 Defuncions Llibre 5 Baptismes
1854	53	12	14	26	27		
1855	40	7	8	15	25		
1856	52	8	10	18	34		
1857	40	13	13	26	14		
1858	52	8	17	25	27		
1859	64	36	14	50	14		
1860	33	14	13	27	6	1.424 hab. Cens Nacional	
Totals	480	122	133	255	225		

Any	Bap- tismes	Defuncions			Creixement vegetatiu	Població	Observacions
		alb.	cos.	tot.			
1861	51	11	11	22	29		
1862	53	5	18	23	30		
1863	54	11	12	23	31		
1864	44	15	24	39	5		
1865	50	10	13	23	27		
1866	44	18	35	53	-9		
1867	45	17	14	31	14		Llibre 5 Defuncions
1868	46	25	18	43	3		Llibre 6 Baptismes
1869	53	15	21	36	17		
1870	48	18	30	48	0		
Totals	488	145	196	341	147		

Any	Naixements s/Reg. Civil	Baptismes s/Reg. Par.	Defuncions s/Reg. Civil	Enterraments s/R. Par.	Creixement vegetatiu	Població
1871	43	39	38	38	5	
1872	51	32	50	17	1	
1873	57	44	47	38	10	Nomencl. 1.425 habitants
1874	38	40	50	47	- 12	
1875	51	47	57	38	- 6	
1876	56	51	38	30	18	
1877	47	41	39	39	8	C. Nac. 1.203 h. 606 m. 597
1878	46	37	36	32	10	comença L. 7 Baptismes
1879	45	40	38	36	7	
1880	22	18	36	35	- 14	com. L. 6 Defuncions
Totals	456		429		27	
1881	49	44	30	28	19	
1882	51	42	31	28	20	
1883	44	41	34	28	10	
1884	50	43	58	57	- 8	
1885	48	40	43	41	5	
1886	48	43	34	31	14	com. L. 8 Baptismes
1887	34	29	35	31	- 1	C. Nac. 1.458 h. 737 m. 721
1888	43	33	34	28	9	
1889	40	35	38	36	2	
1890	36	31	36	34	0	
Totals	443		373		70	
1891	31	28	41	39	- 10	
1892	44	40	36	31	8	
1893	45	42	24	21	21	
1894	34	30	26	26	8	
1895	21	16	36	31	- 15	
1896	41	36	31	30	10	

Any	Naixements s/Reg. Civil	Baptismes s/Reg. Par.	Defuncions s/Reg. Civil	Enterraments s/R. Par.	Creixement vegetatiu	Població
1897	29	24	32	30	- 3	
1898	30	29	33	32	- 3	
1899	22	21	25	21	- 3	
1900	45	42	35	33	10	1368 (G. Encicl. Cat.)
Totals	342		319		23	
1901	31	31	22	28	9	
1902	32	28	21	19	11	
1903	26	24	29	27	- 3	
1904	27	23	18	16	9	
1905	27	28	23	25	4	
1906	21	18	27	28	- 6	
1907	20	17	28	27	- 8	
1908	34	31	30	26	4	
1909	27	22	22	20	5	
1910	14	21	30	28	- 16	
Totals	259		250		9	
1911	25	22	31	19	- 6	
1912	33	20	31	24	2	
1913	30	29	21	18	9	
1914	20	16	26	26	- 6	
1915	21	18	36	34	- 15	
1916	23	22	24	21	- 1	
1917	26	24	19	18	7	com. L. 9 Baptismes
1918	16	14	21	19	- 5	
1919	32	31	26	26	6	
1920	20	15	21	19	- 1	
Totals	246		256		- 10	
1921	17	16	20	19	- 3	
1922	20	17	30	29	- 10	
1923	26	23	18	16	8	
1924	21	18	24	23	- 3	
1925	21	19	17	16	4	
1926	17	14	16	13	1	
1927	14	-	33	30	- 19	
1928	19	19	18	16	1	
1929	14	11	15	15	- 1	
1930	20	21	19	16	1	1250 (G. Encicl. Cat.)
Totals	189		210		- 21	
1931	17	15	23	18	- 6	
1932	14	10	17	6	- 3	
1933	19	11	14	8	5	
1934	14	15	16	11	- 2	
1935	19	16	15	8	4	
1936	13	13	16	3	- 3	
1937	11	-	22	-	- 11	L. Bapt. interromput el juliol de 1936
1938	11	-	23	-	- 12	(fi del tom 19)
1939	5	51	19	10	- 14	Tom 20
1940	17	17	19	14	- 2	
Totals	140		184		- 44	
1941	13	12	15	11	- 2	
1942	8	5	16	16	- 8	
1943	12	13	18	14	- 6	

Any	Naixements s/Reg. Civil	Baptismes s/Reg. Par.	Defuncions s/Reg. Civil	Enterraments s/R. Par.	Creixement vegetatiu	Població
1944	9	7	17	14	- 8	
1945	10	7	19	18	- 9	
1946	7	6	16	15	- 9	
1947	8	9	11	11	- 3	
1948	11	9	15	11	- 4	
1949	11	11	12	13	- 1	
1950	6	5	20	20	- 14	
Totals	95		159		- 64	
1951	12	10	29		- 17	fi L. 21 Defuncions
1952	5	4	14		- 9	com. L. 22 Defuncions
1953	7	6	14		- 7	
1954	8	5	13		- 5	
1955	6	7	15		- 9	
1956	3	2	9		- 6	
1957	1	3	15		- 14	
1958	5	8	9		- 4	
1959	3	8	21		- 18	
1960	4	1	11		- 7	834 (G. Encicl. Cat.)
Totals	54		150		- 96	
1961	6	4	12		- 6	
1962	2	2	13		- 11	
1963	3	3	13		- 10	
1964	4	-	12		- 8	
1965	1	2	10		- 9	679 (G. Encicl. Cat.)
1966	1	2	7		- 6	com. L. 23 Defuncions
1967	3	4	11		- 8	
1968	4	1	12		- 8	
1969	1	3	11		- 10	
1970	2	3	6		- 4	
Totals	27		107		- 80	
1971	8	10	17		- 9	
1972	5	6	9		- 4	
1973	9	12	8		- 1	
1974	3	4	6		- 3	
1975	4	-	9		- 5	
1976	-	-	9		- 9	
1977	5	-	8		- 3	
1978	1	-	7		- 6	
1979	7	-	9		- 2	
1980	2	(fins 2/6)	6	(fins 1/8)	- 4	438 (Cens N.)
Totals	44		88		- 44	

Nota: A partir de la dècada del 50 els naixements que consten són menys que els que es produeixen, pel costum d'atendre els parts en les ciutats (Tarragona, Barcelona) i anotar els nens allí mateix.